

Црква и демократија

Обер-прокурор Светог Синода
Константин Победоносцев

ВЕЛИКА ЛАЖ НАШЕГ ДОБА

I

Оно што се заснива на лажи не може бити право. Институција основана на лажном начелу не може бити ништа друго до лажљива. Ево истине, која се оправдава горким искуством векова и нараштаја.

Једно од најлажнијих политичких начела јесте начело демократије (власти народа) - идеја, која се нажалост уврежила од времена француске револуције, да свака власт потиче од народа и темељи се на народној вољи. Отуда проистиче теорија парламентаризма, која до данас доводи у заблуду масу такозване интелигенције, и која је на несрећу продрла и у руске безумне главе. Она и даље опстаје у умовима с упорношћу тврдоглавог фанатизма иако се њена лаж сваког дана све очигледније разобличава пред читавим светом.

У чему се састоји теорија парламентаризма? Претпоставља се да сав народ у народним скупштинама ствара своје законе, бира делегате, да наводно непосредно исказује своју вољу и спроводи је. Ово је идеална представа. Њено директно остварење је немогуће: историјски развој друштва доводи до тога да се локални савези умножавају и усложњавају, појединачна племена се сливају у читав народ или се групишу у разнојезичне народе под одређеном државном заставом, на крају, шири се без краја државна територија: непосредно управљање народа је у таквим условима незамисливо. Дакле, народ мора да пренесе своје право владавине на известан број изабраних људи и да им додели владарску аутономију. Ови изабрани људи, пак, не могу да владају директно, већ су принуђени да бирају још мањи број овлашћених лица – министара, којима се даје право да пишу и примењују законе, одређују и скупљају порезе, да именују себи потчињене функционере, да располажу војном силом.

Идеја механизма је привлачна; међутим да би он деловао потребни су извесни суштински услови. Рад овог механизма у својој основи рачуна на силе које увек делују и потпуно су једнаке, дакле на безличне силе. И овај механизам би могао успешно да делује кад би се лица којима је народ указао поверење потпуно одвојила од своје личности; кад би на парламентским клупама седели механички извршиоци наредаба које су им дате; кад би министри такође били безлични, механички извршиоци воље већине; кад би притом за представнике народа увек била бирана лица која су у стању да потпуно тачно разумеју и савесно изврше математички тачно изражен програм деловања који им је дат. Ево у каквим условима би механизам заиста исправно деловао и постигао циљ. Закон би стварно изражавао вољу народа; парламент би заиста исправно управљао; тачка ослонца државног здања би заиста била у бирачким скупштинама и сваки грађанин би јавно и свесно учествовао у управљању друштвеним пословима.

Таква је теорија, али погледајмо праксу.

У најкласичнијим земљама парламентаризма она не задовољава ниједан од горе наведених услова. Избори ни у ком случају не изражавају вољу бирача. Народни представници не воде рачуна о гледиштима и мишљењима својих бирача, већ се руководе сопственом вољом или коришћу узимајући у обзир тактику противничке партије. Министри у ствари одлучују на основу своје воље; и пре они врше насиљем над парламентом него што парламент врши насиље над њима. Они не ступају на власт и не остављају власт због народне воље, већ зато што их на власт доводи или са власти скида моћни личан утицај или утицај јаке партије. Они располажу свим снагама и благом нације по свом нахођењу, деле олакшице и милости, издржавају мноштво нерадника о трошку народа - и притом се не боје никаквог прекора ако имају већину у парламенту, а већину подржавају дељењем свакаквих добара са обилне трпезе коју им је држава дала на располагање. У стварности су министри подједнако без икакве одговорности као и народни посланици. Грешке, злоупотребе и произвољна дела су свакодневна појава у владавини министара, а да ли често чујемо за озбиљно позивање министра на одговорност? Можда у неких педесет година човек има прилике да чује да се министру суди и најчешће је резултат суђења ништаван у поређењу са буком свечаног процеса.

Ако би се захтевала истинита дефиниција парламента требало би рећи да је парламент институција која служи за задовољење личног честољубља и таштине и личних интереса посланика. Ова институција је један од првих доказа самообмане људског ума. Осећајући у току векова притисак самовоље у владавини једног човека и владавини олигархије и не примећујући да су пороци једновлашћа пороци самог друштва, које живи под њим, људи разума и науке су сву кривицу за недаће пребацили на облик владавине и замислили да ће се заменом овог облика влашћу народа или делегатске управе друштво избавити од својих недаћа и насиља које трпи. Шта се у ствари догодило? Догодило се да је *mutato nomine* све у суштини остало као што је било, и да су људи остајући при слабостима и пороцима своје природе на нови облик владавине пренели све своје раније навике и склоности. Као и раније, њима влада лична воља и интерес привилегованих лица; само што се ова лична воља више не остварује од стране монарха, већ од стране вође партије и привилегован положај не припада наследној аристократији већ већини која господари у парламенту и влади.

На фасади овог здања стоји леп натпис: “Све за друштвено добро”. Међутим ово није ништа друго до најлажљивија формула; парламентаризам је победа егоизма, његово најјаче испољавање. Овде је све срачунато на служење свом ја. По замисли парламентарне фракције представник се одриче свог звања и личности и треба да служи као испољавање воље и мисли својих бирача; а у стварности се у самом акту бирања бирачи одричу свих својих права у корист изабраног представника. Пре избора се кандидат у свом програму и говорима стално позива на горе поменути фикцију: он стално понавља фразе о друштвеном добру, он није ништа друго до народни слуга и брижник, он не мисли на себе и заборавиће на себе и на своје интересе ради друштвеног интереса. И све су то речи, само речи, привремене степенице на лествици, коју он гради како би се попео тамо где жели и како би касније непотребне лествице одбацио. Тада он више неће радити за друштво већ ће друштво постати оруђе његових циљева. Бирачи за њега представљају стадо за скупљање гласова и власници ових стада заиста постају слични богатим сточарима за које стадо представља капитал, основу моћи и угледа у друштву. Тако се развија, усавршавајући се, читава уметност играња инстинктима и страстима масе како би се постигли лични циљеви честољубља и власти. Затим ова маса за представника којег је

изабрала губи сваки значај све док поново не буде потребно да се на њу делује: тада се поново пуштају у обрт ласкаве и лажљиве фразе – како би се једнима угодило, а другима припретило; дугачак бескрајан ланац сличних маневара који ствара механизам парламентаризма. И ова комедија избора до дана данашњег и даље обмањује човечанство и сматра се институцијом која краси државно здање... Јадно човечанство! Заиста се може рећи: *mundus vult decipi – decipiatur*.

Ево какво је у пракси изборно начело. Честољубиви трагалац сам наступа пред суграђанима и на све начине покушава да их убеди да је он више него ико други достојан њиховог поверења. Из каквих побуда он креће на изборе? Тешко је поверовати да је то због несебичне бригае и друштвено добрице. Уопште, у наше време су ретки људи прожети осећањем солидарности с народом, спремни на напор и самопожртвовање ради општег добра: то су идеалистичке природе, а такве природе нису склоне да долазе у додир са испразношћу бесмислене свакодневице. Онај ко је по својој природи способан за несебично служење друштву имајући свест о дужности неће кренути да камчи себи гласове, неће опевати себе у хвалоспевима на изборним састанцима нижући громогласне и испразне фразе. Овакав човек себе и своје снаге открива на свом радном месту или у малом кругу људи-истомишљеника, али неће кренути да тражи популарност на бучној пијаци. Овакви људи, ако иду у људску гомилу, не иду због тога да би јој ласкали и прилагођавали се њеним вулгарним жељама и инстинктима, већ само због тога како би разобличили пороке људског свакодневног живота и лаж људских обичаја. Најбољим људима, људима дуга и части је изборна процедура одвратна: од ње се не одвраћају само себичне, егоистичне природе које желе да остваре своје личне циљеве. Оваквом човеку није нимало тешко да стави на себе маску тежње ка друштвеном добру само да би стекао популарност. Он не може и не сме да буде скроман, јер уколико је скроман остаће непримећен, неће се причати о њему. Својим положајем и улогом коју узима на себе он се приморава да буде лицемеран и да лаже: с људима који су му одвратни он хтео-не хтео мора да се састаје, да буде пријатан и љубазан; како би стекао њихову наклоност он мора да даје обећања знајући да их касније неће испунити и мора да се прилагођава најиспразнијим наклоностима и предрасудама масе како би за себе придобио већину. Која часна природа ће се одлучити да прихвати такву улогу? Прикажите је у роману: читаоцу ће се смучити; међутим, исти овај читалац ће дати свој глас на изборима живом глумцу у истој овој улози.

Избори су ствар умећа, које налик на војно умеће има своју стратегију и тактику. Кандидат није у директним односима са својим бирачима. Између њега и бирача посредује комитет, самоволна институција чија је главна сила безобразлук. Онај ко жели да постане делегат у случају да му име још није познато почиње од тога што бира себи круг пријатеља и помагача; затим сви заједно крећу у лов, односно траже у локалној аристократији богате и не одвише паметне људе и успевају да их убеди да је то њихов посао, њихово право и преимућство да стану на чело, да буду руководиоци јавног мњења. Увек се може наћи довољно глупих или наивних људи који се пецају на ову удицу, и ево, они се потписују испод прогласа који се појављују у новинама и лепе по стубовима, а који привлаче масу, увек жељну да следи имена, титуле и капитал. Ево на који начин се ствара комитет, који руководи и влада изборима - то је својеврсна компанија на акцијама, коју су родили њени оснивачи. Састав комитета се бира са промишљеним умећем: у њему једни служе као активна сила – енергични људи који по сваку цену следе материјалне или тенденциозне циљеве; други су наивни и лакомислени статисти који чине баласт.

Организују се скупштине, држе говори: овде онај ко има снажан глас и уме брзо и вешто да ниже фразе увек оставља утисак на масу, постаје познат, награђује се да буде кандидат за будуће изборе, или уколико су услови повољни, сам наступа као кандидат постискујући онога за кога је прво дошао да ради својим језиком. Фраза, и ништа друго до фраза, господари на овим састанцима. Гомила слуша само онога ко јаче виче и вештије јој повлађује испразношћу и ласкањем појмовима и наклоностима који су у маси тренутно актуелни.

На дан коначног избора само мали број људи своје гласове даје свесно: то су поједини утицајни бирачи, које је требало наговорати једног по једног. Већина, односно маса бирача, даје свој глас као стадо за једног кандидата којег комитет истакне. На листићима се пише оно име које је најгласније и најупорније одзвањало у ушима свих у последње време. Готово нико не познаје тог човека, нема појма ни о његовом карактеру, ни о способностима, ни о тежњама: он се бира због тога што су људи много пута чули његово име. Узалудно би било ступати у борбу с овим поривом стада. Претпоставимо да би неки савесни бирач пожелео да делује свесно у тако важној ствари, да одбије да се потчини насилном притиску комитета. Њему преостаје или да се потпуно склони на дан избора или да да глас свом кандидату по свом разуму. Ма како да поступи ипак ће бити изабран онај кога је изгласала маса лакомислених, равнодушних или наговорених бирача.

Теоретски, онај ко је изабран треба да буде омиљен човек већине, а у ствари се бира изабраник мањине, понекад веома малобројне, само што ова мањина представља организовану силу, док већина као песак ничим није повезана и због тога је немоћна пред кружоком или партијом. Избор би требало да падне на разумног и способног, а у стварности пада на оног ко се дрскије гура напред. Наизглед је нормално да је за кандидата суштински потребно образовање, искуство, савесност у раду: а у ствари он све ове особине може, а не мора да има: оне се у изборном надметању не захтевају, ту је најважнија храброст, самоувереност сједињена са ораторством и чак извесном вулгарношћу која често делује на масу. Скромност, сједињена са префињеношћу осећања и мисли овде нимало није потребна.

Тако се рађа народни посланик, тако он стиче овлашћења. Како их користи, како их употребљава? Ако је по природи енергичан он ће пожелети да делује и латиће се оснивања партије; ако је осредње природе он се сам приклања овој или оној партији. За вођу партије је пре свега потребна снажна воља. Ово својство је органско и слично је физичкој снази и због тога не претпоставља обавезно моралне квалитете. Уз крајњу ограниченост ума, уз безгранично развијен егоизам и саму злобу, уз нискост и бешчашће побуда човек са снажном вољом може да постане вођа партије и тада постаје руководилац, господаран председник кружока или скупштине иако у њима има људи који га по својим умним и моралним особинама далеко надмашују. Ево каква је по свом својству руководећа сила у парламенту. Њој се придружује још једна одлучна сила – красноречивост. То је такође природна способност, која не претпоставља ни моралан карактер ни висок духовни развој. Човек може да буде дубоки мислилац, искусан законодавац и да истовремено буде лишен дара речи која оставља утисак; могуће је да уз најпросечније умне способности и знања човек поседује нарочити дар красноречивости. Јединство таквог дара и пуноће духовних сила је ретка и изузетна појава у животу парламента. Најблиставије импровизације које су прославили ораторе и које су сједињене са важним одлукама изгледају као бледе и жалосне када се прочитају, налик на описе сцена које су у ранија времена одиграли познати глумци и певачи. Искуство неопозиво сведочи да на великим састанцима одлучан

утицај нема разумна већ дрска и блистава реч, да на масу највише утичу не јасни и складни аргументи који имају корен у суштини ствари, већ громогласне речи и фразе, вештачки изабране, на силу неметнуте, које су срачунате тако да делују на вулгарне инстинкте који се увек крију у маси. Маса се лако одушевљава празним надахнућем декламација и под утицајем порива, често несвесног, у стању је да доноси изненадне одлуке због којих мора да зажали приликом хладнокрвне анализе ствари.

Дакле, када делегат партије с јаком вољом сједини још и дар красноречивости он наступа у својој првој улози на отвореној сцени пред читавим светом. Ако нема овај дар он стоји, налик на режисера иза кулиса и отуда усмерава сав ток парламентарске представе делећи улоге, истурајући ораторе који говоре уместо њега, користећи по свом нахођењу префињеније, али неодлучније умове своје партије: они уместо њега размишљају.

Шта је то парламентарна партија? У теорији то је савез људи који једнако мисле и који су удружили своје снаге ради заједничког остваривања својих гледишта у законодавству и усмерењу државног живота. Међутим такви бивају само поједини ситни кружоци: већа партија која у парламенту има више значаја ствара се само под утицајем личног честољубља, групишући се око једног лица које влада. Људи се по природи деле на две категорије: једни не трпе изнад себе никакву власт и зато обавезно теже да сами владају; други се по свом карактеру плаше да носе одговорност повезану са одлучним дејством уклањајући се од сваког одлучног акта воље: ови последњи као да су рођени да се потчињавају и чине стадо које следи људе воље и одлуке, а који чине мањину. На тај начин се веома талентовани људи радо потчињавају предајући с радошћу у туђе руке право на усмерење својих дејстава и моралну одговорност. Они као да инстинктивно “траже вођу” и постају његово послушно оруђе чувајући убеђење да их он води ка победи, а често – и ка плену.

Дакле, све суштинске активности парламентаризма обављају вође партије: они доносе одлуке, они воде борбу и славе победу. Јавне седнице нису ништа друго до представа за публику. Држе се говори како би се подржала фикција парламентаризма: ретко који говор сам по себи рађа одлуку парламента о нечем важном. Говори служе како би се прославили оратори, како би порасла њихова популарност и ради каријере, али у ретким случајевима одлучују избор гласова. Каква већина треба да буде обично се решава ван седнице.

Овакав је сложени механизам парламентарног позоришта, таква је слика и прилика велике политичке лажи која влада у наше време. По теорији парламентаризма треба да влада разумна већина; у пракси влада пет-шест вођа партија; они смењујући се, освајају власт. Теоретски тврдња се образлаже јасним аргументима за време парламентарних дебата; у пракси она нимало не зависи од дебате, већ се усмерава вољом вођа и личним интересом. Теоретски народни посланици имају у виду искључиво народно добро; у пракси – они под изговором народног добра и о његовом трошку имају у виду углавном своје лично добро и добро својих пријатеља. Теоретски они треба да буду једни од најбољих, омиљених грађана, у пракси су то најчестољубивији и најдрскији грађани. Теоретски бирач даје глас свом кандидату због тога што га зна и има поверења у њега, у пракси бирач даје глас човеку којег углавном ни не зна, али о којем му се много причало у говорима и узвцима заинтересоване партије. Теоретски пословима у парламенту управљају и покрећу их искусан разум и несебична осећања, у пракси – овде су главне покретачке силе одлучна воља, егоизам и красноречивост.

Ево каква је у суштини ова установа, која се приказује као циљ и венац државног уређења. Болно је и горко мислити да су у руској земљи били и постоје људи који маштају о томе да ова лаж дође код нас; да наши професори још проповедају својим младим слушаоцима о делегатској управи као о идеалу државног уређења; да наше новине и часописи на насловним странама и у фељтонима непрестано пишу о њему под знамењем правног поретка; непрестано пишу не напрежући се да се загледају дубље, без предрасуда у дејство парламентарног механизма. Међутим, већ и тамо где он одавно делује слаби вера у њега; још га прославља либерална интелигенција, али народ стење под притиском овог механизма и распознаје лаж који се у њему крије. Ми вероватно то нећемо дочекати, али ће наша деца и унуци несумњиво дочекати да буде свргнут овај идол којем се савремени разум и даље клања у самобмани...

II

Много зла су човечанству нанели философи школе Ж.Ж.Русоа. Ова философија која је завладала умовима у ствари је саграђена на једној лажној представи о савршенству људске природе и о потпуној способности свих и свакога да разуме и оствари начела друштвеног уређења која је ова философија проповедала.

На овом лажном темељу стоји и данас влада учење о савршености демократије и демократске управе. Ова савршенства претпостављају апсолутну способност масе да разуме танане црте политичког учења, које јасно и рашчлањено постоје у свести његових проповедника. Ова јасност свести је доступна само малом броју умова, који чине аристократију интелигенције, а маса се као увек и свуда састојала и састоји од гомиле “vulgus”, и њене представе ће обавезно бити “вулгарне”.

Демократски облик владавине је најсложенији и најтежи од свих облика владавине познатих у историји човечанства. Ево разлога због чега је овај облик свуда био прелазна појава и осим малобројних изузетака нигде се није дуго задржао, већ је уступао место другим облицима. И није ни чудо. Државна власт је позвана да делује и да одлучује; њена дејства представљају испољавање јединствене воље – без овога је незамислива било каква влада. Али у ком смислу мноштво људи или народна скупштина могу да испоље јединствену вољу? Демократска фразеологија се не зауставља на решавању овог питања одговарајући на њега познатим фразама и пословицама као што су на пример: “народна воља”, “јавно мњење”, “врховна одлука нације”, “глас народа је глас Божји” и т.сл. Све ове фразе, наравно, треба да означе да велико мноштво људи по великом мноштву питања може да дође до истог закључка и да у складу с њим донесе једну одлуку. Вероватно је то и могуће, али само у погледу најпростијих питања. Међутим, кад је с питањем повезана и најмања потешкоћа његово решење на многобројној скупштини је могуће само уз помоћ људи који су у стању да га размотре у свој његовој сложености и затим да убеду масу да прихвати одлуку. У најсложенија питања спадају, на пример, политичка питања која захтевају крајњи напор умних сила најспособнијих и најискуснијих државних људи: у таквим питањима очигледно нема ни најмање могућности да се рачуна на јединство мисли и воље у многољудној народној скупштини: одлуке масе по овим питањима могу бити само погубне по државу. Ентузијастичке демократије се убеђују да народ може да испољава своју вољу у државним пословима: то је празна теорија, а у ствари видимо да је народна скупштина у стању да прими – по надахнућу – мишљење које исказе један човек или изванредан број људи; на пример, мишљење познатог вође партије, познатог локалног

посленика или организоване асоцијације, или на крају – равнодушно мишљење овог или оног утицајног органа штампе. На тај начин се процедура доношења одлуке претвара у игру која се одвија на огромној арени мноштва глава и гласова; што их се више узима у обзир игра постаје све замршенија, и тим више зависи од случајних хаотичних побуда.

Како би се избегле и заобиле све потешкоће пронађено је средство – да се влада путем посланика – средство које је пре свега било организовано и оправдало се успехом у Енглеској. Одавде је по устаљеној моди прешло и у друге европске државе, али је успешно накалемљено, по директном наследству и праву само у Сједињеним Америчким Државама. Међутим, и у својој домовини, у Енглеској институција посланика ступа у кризно доба своје историје. Сама суштина идеје институције посланика је овде већ умногоме подвргнута променама, која изобличавају њен првобитни значај. Ради се о томе што је од самог почетка бирачка скупштина, веома ограничена, делегирала у своје име у парламент изван број лица која је требало да представљају мишљење земље на скупштини, а која нису била везана никаквом одређеном инструкцијом од стране масе својих бирача. Претпостављало се да ће бити изабрани људи који разумеју истинске потребе своје земље и који су у стању да дају добар смер државној политици. Овај задатак је решаван просто и јасно: захтевало се максимално смањење тешкоћа управљања народом путем ограничења на мали број способних људи – створена је скупштина која је позвана да решава државна питања. Ови људи су били слободни представници народа, а не овог или оног мишљења, ове или оне партије и нису били везани никаквом инструкцијом. Међутим, како је време одмицало овај систем се мало по мало мењао под утицајем исте оне кобне предрасуде о великом значају јавног мњења, које се наводно просвећује редовном штампом која народној маси даје способност да директно учествује у решавању политичких питања. Појам институције посланика се потпуно изменио претворивши се у појам о мандату или одређеном налогу. У овом смислу се сваки посланик у овом или оном крају већ сматра представником мишљења које влада у овом крају, или у партији која је под знамењем овог мишљења освојила победу на изборима – то више није представник земље или народа, већ делегат који је везан инструкцијом своје партије. Ова измена идеје послаништва у самој суштини, је послужила као почетак чира која разједа све системе посланичког управљања. Избори су са расипањем партија добили карактер личне борбе локалних интереса и мишљења, апстрахованих од основне идеје о користи државе. Уз крајње умножавање броја чланова скупштине већина њих осим интереса борбе и партије бива заражена равнодушношћу према друштвеним пословима и губи навику да присуствује на свим седницама и непосредно учествује у разматрању свих послова. На тај начин се законодавство и опште усмерење политике, што је за државу најважније – претварају у игру која се састоји од условних формалности, погодби и фикција. Систем послаништва је у стварности сам себе излагао.

Ови жалосни резултати се најочигледније откривају тамо где ставновништво државне територије нема јединствен састав, већ се састоји од људи разнородних националности. Националност се у наше време може назвати пробним каменом на којем се откривају лажност и непрактичност владавине парламента. Занимљиво је да је начело националности истакнуто у први план и да је постало покретачка и раздражујућа сила у токовима догађаја управо откако је дошло у додир с најновијим облицима демократије. Прилично је тешко дефинисати суштину ове нове силе и циљева којима она тежи; међутим, несумњиво је да су у њој извори велике и сложене борбе која још предстоји у историји човечанства и за коју се не зна какав ће исход имати. Ми сада видимо да сваким

појединим племеном које се налази у саставу вишенационалне државе овладава страсно осећање нетрпељивости према државној установи која га сједињује у заједничко уређење с другим племенима и жеља да има своју самосталну управу са својом, неретко умишљеном културом. И ово се не дешава само са оним племенима која су у прошлости имала своју историју и посебан политички живот и културу, већ и са онима који никада нису живели посебним политичким животом. Неограничена монархија је успевала да отклони или помири све сличне захтеве и пориве и то не само силом већ и изједначавањем права и односа под једном влашћу. Међутим, демократија не може с њима да изађе на крај и инстинкти национализма служе као елемент који је разједа: свако племе из свог краја шаље представнике – не државне и народне идеје, већ представнике племенских инстинката, племенске раздражљивости, племенске мржње и према владајућем племену и према другим племенима и према институцији државе која повезује све делове. Какав непривлачан изглед добија у сличном саставу народна скупштина и парламентарна управа имамо очигледан пример у наше дане у аустријском парламенту. Провиђење је сачувало нашу Русију од сличне невоље уз сав њен разноплеменски састав. Страшно је и помислити шта би се код нас изродило када би нам судбина послела злокобан дар – сверуски парламент! Не дај Боже да се то деси.

III

Наводи се Енглеска, али уз ово навођење би се требало подсетити на пословицу: “чули су да звоне звона, али не знају где су она”. Социјална наука се у последње време латила откривања историјских и економских кључева одакле потичу нарочите установе англосаксонске и делимично скандинавске расе поредећи их са институцијама осталих европских народа. Англосаксонско племе се од како се појавило у историји па све до данас одликује снажним развојем самосталне личности: и у политичкој и у економској сфери, и због тога англосаксонско племе овом својству дугује и постојаност својих старих институција и снажну организацију породице и локалне самоуправе и оним неупоредивим успесима које је достигло својом енергичном делатношћу и својим утицајем на обе хемисфере. Овом енергијом личности је оно успело да на почетку своје историје савлада туђе норманске обичаје својих победника и да учврсти своју свакодневицу на својим начелима која се до данас чувају. Суштинска одлика ове свакодневице се састоји у односу сваког грађанина према држави. Свако се од младости навикава да се узда у себе, да сам кује своју судбину и да зарађује себи хлеб насушни. Родитељи нису оптерећени бригом за уређивање судбине своје деце и тиме да им оставе наследство. Земљопоседници се држе својих имања и теже да сами на њима воде домаћинство и баве се занатима. Локална управа се због свести о дужности држи личним учествовањем локалних становника у друштвеним пословима. Административне установе се сналазе без војске чиновника које издржава држава и који од ње очекују и надају се да ће их обезбедити и унапредити. Ево на каквом корену су саме од себе историјски израсле посланичке институције слободне Енглеске, и ево због чега се парламент састоји од стварних представника локалних интереса тесно повезаних са земљом: ево због чега њихов глас у доброј мери и може да се сматра гласом земље и органом националних интереса.

Остали народи Европе су се стварали и одрасли су на потпуно другој основи, на темељу заједничког свакодневног живота. Његово својство се састоји у томе да се човек не одржава толико сам колико својом солидарношћу са овим или оним друштвеним

савезом којем припада. Отуда се са током друштвеног и државног развоја ствара нарочита зависност човека од овог или оног породичног или друштвеног савеза и на крају крајева, од државе. Ови савези су првобитно били снажне институције – политичке, религиозне, друштвене, и чврсто су подржавале човека у његовом животу и делатности и оне су, опет, одржавале сав друштвени и државни строј. Међутим, ови савези су се у току времена или распали или су изгубили свој вековни државни значај, али људи и даље траже себи ослонац и уређење своје судбине и благостања у својој породици, у својој корпорацији, и на крају, у државној власти (свеједно монархистичкој или републиканској) пребацујући на њу кривицу за своје недаће када не налазе овај ослонац по својој жељи. Једном речју, човек тежи ка једној од ових власти како би уз њу везао себе и своју судбину. Отуда, у таквом стању друштва оскудица самосталних и независних људи који се сами држе на ногама и знају куда иду, чинећи у држави снагу која јој служи као ослонац, и напротив, све већи број људи који траже себи ослонац у држави, хранећи се њеним соковима и не дајући јој толико снагу колико је захтевају од ње. Отуда у таквим друштвима велики развој, с једне стране, бирократије, а са друге развој такозваних либералних професија. Отуда, уз слабљење самосталности у карактерима крајња сложеност извршавања државне и законодавне власти која на себе преузима бригу о многоме, о чему би свако требало сам да се стара. У таквом стању друштво мало по мало припрема себи повољан терен за развој социјализма и навика да се на државу пребацује брига за благостање свих и свакога се на крају претвара у безумну теорију државног социјализма. Управо у таквим условима свог социјалног развоја су све континенталне државе по англосаксонском узору уредиле код себе посланичку управу, при чему су неки свима дали право гласа. Очигледно је да уз описани састав друштва и уз олак однос према друштвеним пословима она не може да изнедри истинске, верне представнике земље и њених правих интереса. Отуда једна судбина таквих посланичких скупштина и тежак, безизлазан положај власти посланика који су с њима нераскидиво повезани, а и народа, чија судбина зависи од њих.

Шта да се каже о народима словенског племена који се одликују нарочитим развојем заједничког свакодневног живот уз крајњ у младост своје културе, о Румунији и о несрећној Грчкој? Овде су заиста посланичке институције одмах унеле начело разлагања народног живота представљајући у појединим случајевима жалосну карикатуру Запада која подсећа на Криловљеву басну “Мајмун и наочари”.

IV

Највеће зло уставотворног поретка се састоји у стварању министарстава на парламентарним или партијским начелима. Свака политичка партија је обузета тежњом да узме у своје руке власт управљања и гура се да до ње дође. Председник државе чини уступке политичкој партији која представља већину у парламенту; у том случају се министарство ствара од чланова те партије и како би се одржало на власти почиње борбу са опозицијом која се упиње да је свргне и дође на њено место. Међутим, ако се председник државе на приклони већини него мањини и из ње бира своје министарство у том случају нова влада распушта парламент и улаже све напоре како би сачињавала већину приликом нових избора и уз помоћ ње водила борбу са опозицијом. Присталице министарске партије увек гласају за владу; они у сваком случају морају да буду на њеној страни – не ради подржавања власти, не због унутрашње сагласности у мишљењима, већ због тога што влада сама држи чланове своје партије на власти преко свих олакшица,

користи и добити који су везани за власт. Уопште, суштински мотив сваке партије је да брани своје ма шта да се деси или због узајамног интереса или просто због оног инстинкта стада који побуђује људе да се деле на групе и да се боре једни против других. Очигледно је да сагласност у мишљењима у овом случају има веома мали значај, а брига за друштвено добро служи да би се прикриле њој потпуно туђе побуде и инстинкти. И ово се назива идеалом парламентарне управе. Људи се варају мислећи да она служи ради сигурности слободе. Уместо неограничене власти монарха добијамо неограничену власт парламента, с том разликом што се у монарху може замислити јединство разумне воље, а у парламенту оно не постоји, јер овде све зависи од случајности, зато што се воља парламента одређује већином. Међутим, поред већине која под дејством игре чини партију, постоји и мањина, воља већине више није воља целог парламента: тамо се она још мање може признати за вољу народа, чија здрава маса уопште не учествује у игри партије и чак је избегава. Напротив, управо болестан део становништва се мало по мало уводи у ову игру која га развраћа, јер је главни мотив ове игре тежња ка власти и богаћењу. Политичка слобода постаје фикција која се на папиру подржава параграфима и фразама устава, начело монархистичке власти потпуно нестаје, ликује либерална демократија уносећи неред и насиље у друштво заједно с начелима безверја и материјализма, објављујући слободу, једнакост и братство тамо где више нема никаквог места ни за слободу ни за једнакост. Овакво стање неумитно води ка анархији, од које се друштво спасава само диктатуром, односно поновним успостављањем једне воље и јединствене власти у управљању.

Први образац народне, посланичке управе у новој Европи дала је Енглеска. Од средине прошлог века француски философи су почели да хвале енглеске установе и да их наводе као пример за свеопште подражавање. Међутим, у то време није политичка слобода привлачила француске умове толико колико су их привлачила начела религиозне толерацније, или боље речено, начела безбожништва, која су тада била у моди у Енглеској и које су у промет пустили енглески философи тог времена. Сустопице за Француском која је давала тон и карактерима и књижевности читаве западне интелигенције мода енглеских установа се раширила по васцелом европском континенту. У међувремену су се десила два велика догађаја од којих је један утврђивао веру, а други је замало готово сасвим пољуљао. Настала је република Сједињених Америчких Држава и њене институције, прекопиране од енглеских (осим краљевске власти и аристократије) су се добро и плодно примиле на новом тлу. Ово је изазвало одушевљење у умовима, и то пре свега у Француској. С друге стране, појавила се Француска република и убрзо показала свету све гнусобе, нереди и насиља револуционарне владавине. Свуда је дошло до експлозије негодовања и одвраћања од француских, те стога и од демократских установа уопште. Мржња према револуцији се одразила чак и на унутрашњу политику саме британске владе. Ово осећање је почело да слаби од 1815. године под утицајем политичких догађаја из овог времена и у умовима се пробудила жеља и освежена нада да се политичка слобода сједини са грађанским поретком у облицима који су слични енглеском уставу: поново је ушла у моду политичка англomанија. Затим је уследио низ покушаја да се оствари британски идеал, прво у Француској, затим у Шпанији и Португалији, потом у Холандији и Белгији, и на крају, у последње време, у Немачкој, у Италији и у Аустрији. Слаб одјек овог покрета се одразио и код нас 1825. године у безумном покушају аристократа-сањара који нису познавали ни свој народ ни своју историју.

Занимљиво је пратити историју нових демократских институција: да ли су се оне показале као дуговечне, свака на свом терену, у поређењу с институцијом монархије коју историја посматра у низу stoleћа?

У Француској, од времена увођења политичке слободе влада је у свој снази своје државне власти три пута била свргнута од стране париске уличне гомиле 1792.г., 1830.г. и 1848.г. Три пута ју је свргла армија или војна сила: 1797.г. 4. септембра (18. фруктидора), када је већина чланова директоријума уз помоћ војне силе поништила изборе који су одржани у 48 департмана и када је послано у прогонство 56 чланова законодавних скупштина. други пут 1797. године 9. новембра (18. бримера), владу је свргао Бонапарта, и на крају 1851. г., 2. децембра други Бонапарта, млађи. Три пута је влада била свргнута спољашњом најездом непријатеља: 1814., 1815. и 1870. године. Укупно, од почетка својих политичких експеримената до 1870. године Француска је имала 44 године слободе и 37 година сурове диктатуре. Притом још треба истаћи чудну појаву: монарси старије бурбонске линије се, остављајући много места за деловање политичке слободе, никад нису ослањали на чисто начело најновије демократије; напротив, оба Наполеона су прогласивши ова демократска начела, Француском безусловно деспотски владали.

У Шпанији је народна управа проглашена у време коначног пада Наполеона. Ванредна скупштина кортеса је у Кадиксу прогласила устав, објавивши у његовом првом члану да врховна власт припада нацији. Фердинанд VII је, дошавши у Шпанију преко Француске укинуо овај устав и почео да влада деспотски. Шест година касније генерал Риго је предводећи војни устанак принудио краља да врати устав. Године 1823. француска армија је по сугестији Светог савеза ушла у Шпанију и поново вратила Фердинанда на власт. Његова удовица је као регент ради заштите права своје кћери Изабеле од Дон-Карлоса поново прихватила устав. Овим за Шпанију почиње стални низ побуна и устанака, који су ретко прекидани кратким периодима релативног мира. Довољно је рећи да је од 1816. године до доласка Алфонса на престо у Шпанији било око 40 озбиљних војних устанака уз учествовање народне гомиле. Кад је реч о Шпанији не можемо да не поменемо онај чудовишни и поучни пример који представљају многобројне републике Јужне Америке, републике шпанског порекла и шпанске природе. Сва њихова историја представља непрестану смену свирепе борбе између гомиле народа и војске, прекидану владавином деспота који подсећају на Комода или Калигулу. Као пример довољно је навести само Боливију где је од 14 председника републике тринаест свој живот завршило насилном смрћу или прогонством.

Прави почетак народног или посланичког управљања у Немачкој и Аустрији представља 1848. година. Истина, почевши од 1815. године почиње пригушено роптање младе интелигенције против немачких кнежева због неиспуњења обећања које су дали народу у доба великог ослободилачког рата. Осим ретких, малобројних изузетака у Немачкој до 1847. године није било посланичких институција када је пруски краљ основао нарочиту форму уставотворне владавине; међутим, она се није одржала ни годину дана. Али чим је париска улична гомила поцепала француску повељу и свргла уставотворног краља одмах се и у Немачкој подигла улична гомила уз учествовање војске. У Берлину, у Бечу и Франкфурту су организоване националне скупштине по француском шаблону. Прошло је једва годину дана и влада их је растерала војном силом. Најновији немачки и аустријски устав се базирају на монархистичкој власти и тек очекују свој историјски суд.

I

Откако је човечанство пало завладала је лаж у свету, у људским речима, делима, односима и институцијама. Али изгледа да још никада отац лажи није смишљао такав сплет лажи сваке врсте као у наше смутно доба, када се одасвуда може чути толико лажних прича о истини. Како се усложњавају облици свакодневног друштвеног живота настају нови лажни односи и читаве институције, потпуно натопљене лажју. На сваком кораку се срећу велелепна здања на чијој је фасади написано: “Овде је истина”. Улази човек у њих и не види ништа осим лажи. Излази, и кад покуша да нешто каже о лажи којој се душа противи људи негодују и заповедају да се верује и проповеда да је то несумњива истина.

Тако нам заповедају да верујемо да глас часописа и новина – или такозвана штампа представља изражавање јавног мњења... Авај! То је велика лаж и штампа је једна од најлажљивијих институција нашег доба.

Ко ће се супротставити сили мњења које људи имају о човеку или установи? Таква је људска природа да се свако од нас ма шта да говори, ма шта да ради, осврће на то како ће то изгледати и шта ће људи помислити. Није било и неће бити човека који би се могао сматрати слободним од утицаја ове силе.

Ова сила у наше време поприма организовани облик и назива се јавно мњење. Сматра се да је његов орган и представник штампа. И заиста, значај штампе је огроман и служи као најкарактеристичнији знак нашег времена, карактеристичнији од свих запањујућих открића у области технике. Нема владе, нема закона, нема обичаја који би се могли супротставити разорном дејству штампе у држави када све новине из дана у дан, годинама понављају и шире у маси једну исту мисао усмерену против ове или оне институције.

Шта то штампи даје такву снагу? То нипошто није интересовање за новости, вести и податке којих су листови препуни, већ је то извесна тенденција часописа, она политичка или философска мисао која се изражава у његовим чланцима, у избору и размештају новости и гласина и у осветљавању чињеница и гласина који се наводе. Штампа себе ставља у положај посматрача који суди о свакодневним појавама; она не разматра само људске радње и речи већ пребира чак и неисказане мисли, намере и претпоставке и самовољно их жигосе или хвали, једне подстиче, другима прети, једне хоће да истакне на стуб срама, друге приказује као предмет за одушевљење и пример за подражавање. У име јавног мњења она једнима дели награде, другима спрема казну налик на средњовековну анатему...

Само по себи рађа се питање: ко су ти представници ове страшне власти која себе назива јавним мњењем? Ко им је дао право и овлашћења да у име читавог друштва владају, свргавају постојеће институције, да истичу нове идеале моралног и позитивног закона?

Нико не жели да се замисли над овим потпуно логичним питањем и да дође у њему до спознаје истине; али сви вичу о такозваној слободи штампе као о првој и главној основи друштвеног уређења. Ко о томе не вапи и код нас, у несрећној, излаганој и обманутој туђом лажју Русији? Вапију са зачуђујућом недоследношћу и такозвани словенофили који мисле да успоставе и доведу на власт историјску правду установа у земљи Руској. И они, придружујући се овом хору либерала, сједињених са поборницима

начела револуције говоре на потпуно западни начин: “Јавно мњење, односно мисао сједињена са осећањима и правном свешћу свих и свакога служи као коначна одлука у пословима свакодневног друштвеног живота. Дакле, не сме се допустити никакво ограничавање слободе говора, јер се у овом ограничавању огледа насиље мањине над вољом свих.”

Оваква је уобичајена слика најновијег либерализма. Њега на веру прихватају многи и мало ко замишљајући се над њим примећује колико је у њему лажи и лакомислене самообмане.

Она противречи основним принципима логике, јер се базира на потпуно лажној претпоставци да је јавно мњење истоветно са штампом.

Како би се човек уверио у лажљивост овога довољно је да само замисли над тим шта су новине, како настају и ко их прави.

Сваки улични пробисвет, сваки брбљивац, један од непризнатих генија, свако ко тражи посао, може имајући свој или набавивши ради шпекулације туђи новац да оснује новине, макар и мале, да скупи око себе на први позив гомилу пискарала, фелтониста, који су спремни да брбљају о чему било, репортера који проналазе непроверене сплетке и гласине и има већ готов штаб, и од сутрашњег дана може да се стави у положај власти која суди свима и свакоме, да утиче на ministre и културу, на берзу и индустрију. Ово је нарочита врста оснивања и донаторства и то најјефтинијег. Разуме се, нове новине имају моћ само када се врте на тржишту, односно када имају широку публику. За то су потребни таленти, потребан је привлачан садржај у који читаоци могу да се уживе. На први поглед овде постоји извесна гаранција моралне солидарности предузећа: хоће ли талентовани људи отићи на службу код ништавног или презреног издавача или уредника? Зар ће читаоци узимати у руке новине које неће бити верни одраз јавног мњења? Међутим, ова гаранција је само привидна и апстрактна. Свакодневно искуство показује да исто ово тржиште привлачи било какве таленте уколико они постоје на тржишту и таленти пишу оно што одговара уреднику. Искуство показује да најништавнији људи – неки бивши зеленаш, Јеврејин-накупац, продавац новина, акционар банке “червоних валета”, пропали власник казина могу да оснују новине, да привуку талентоване сараднике и да пуне своје издање на тржите као орган јавног мњења. Не смемо се ослонити ни на здрав укус публике. У маси читалаца, углавном доконих, владају поред неких добрих, јадни и ниски инстинкти празне разоноде и сваки издавач може да привуче масу рачунајући на задовољење управо оваквих инстинката, на страст према скандалима и пикантеријама сваке врсте. Примере за ово можемо срести свакодневно: човек само треба да се загледа у потрошњу или понуду код уличних продаваца на прометним местима и железничким станицама. Свима је познат недостатак озбиљности у нашем разговору у друштву: у провинцијском граду, у губернији, у престоници – познато је чиме се људи баве – картањем и сплеткама сваке врсте – и вицевама, у свим његовим облицима. Сам разговор о такозваним друштвеним и политичким питањима је најчешће у облику суђења и истргнуте фразе која се преплиће са истим овим сплеткама и вицевама. Ево терена необично богатог и захвалног за књижевног занатлију и на њему се налик на отровне гљиве рађају органи друштвене сплетке, и ефемерни и они који су успели да стану на ноге, и који се дрско представљају као органи јавног мњења. Исту ону гнусну улогу коју у празном животу неког провинцијског града играју анонимна писма и пасквили, нажалост, толико распрострањени код нас, - исту ову улогу у новинама играју писма читалаца која се шаљу из разних крајева или се састављају у редакцији, а да не говоримо о маси гласина

и вести које измишљају неуки репортери, и да не говоримо о гнусном уцењивачком занату, чије оруђе често постају сличне новине. И оне могу да цветају, могу се сматрати органом јавног мњења и могу да доносе свом издавачу огроман приход... И никакво издање, које је основано на чврстим моралним начелима и које рачуна на здраве инстинкте масе неће моћи да се такмичи са њима.

Треба се замислити над овом појавом: ми у њој препознајемо једну од најапсурднијих логичких противречности најновије културе, и она је најприсутнија тамо где су се учврстила начела најновијег либерализма, управо тамо где је за сваку установу потребна санкција избора, ауторитет народне воље, где се владавина концентрише у рукама лица која се ослањају на мишљење већине, у скупштини народних посланика. Само од новинара, чија се власт практично распростире на све не захтева се никаква одговорност. Нико га не бира и нико га не поставља. Новине постају ауторитет у држави и само се за овај ауторитет не захтева никакво признавање. Свако ко жели, први пролазник, може да постане орган ове власти, представник овог ауторитета и то притом потпуно без икакве одговорности као ниједна друга власт у свету. То је тако без преувеличавања, живи примери су пред нама. Зар је мало било лакомислених и несавесних новинара, по чијој милости су се спремале револуције, киптела раздражљивост до мржње међу слојевима и народима која је прелазила у рат који све пустоши. Понеки монарх би због оваквих радњи изгубио свој престо, министар би био извргнут руглу, против њега би се на суду водио кривични поступак, али новинар излази као сув из воде из сваке пометње коју је направио, из сваког погрома и друштвене недеће чији је узрок био, излази победнички се осмехујући и бодро се поново лађајући свог рушилачког посла.

Кренимо даље. Судија има право да казни нашу част, да нас лиши имовине и слободе, он је прима од државе и дугим радом и искушењима се припрема за своје звање. Он је везан строгим законом, све његове грешке и намере подлежу контроли више власти и његова пресуда може бити промењена и исправљена. А новинар има потпуну могућност да баци љагу, да осрамоти моју част, да се дотакне мојих имовинских права, може чак да ограничи моју слободу да ми отежа или ми онемогући својим нападима боравак на неком месту. Међутим, ову судску власт нада мном је он сам себи присвојио: ниједан виши ауторитет није му доделио ово звање, он ничим није доказао да је за то спреман, ничим није потврдио личне особине поузданости и непристрасности, у свом суду нада мном он није везан никаквим облицима парнице и не подлеже никаквој апелацији у својој пресуди. Истина, браниоци штампе тврде да она наводно сама лечи ране које наноси, али је сваком разумном човеку јасно да су то само празне речи. Напади штампе на приватно лице могу овом лицу да нанесу непоправљиву штету. Сва могућа оповргавања и објашњења не могу у потпуности да га задовоље. Неће сваки читалац коме је у руке доспео први чланак у којем се човек излаже бруци прочитати други чланак који га оправдава или објашњава о чему се ради, већ уз лакомисленост масе читалаца сугестија о сраму или бруци у сваком случају остављају отров у мишљењу и расположењу масе. Судска оптужба због клевете, као што је познато, даје слабу заштиту и парница поводом клевете готово увек служи не разобличавању увредиоца, већ новим увредама увређеног; притом новинар увек има хиљаду средстава за подбадање и узнемиравање приватног лица не дајући му директне поводе за покретање судског поступка.

Дакле, може ли се замислити деспотизам мање одговоран од деспотизма штампане речи? И зар није чудно, није ли дивље и безумно да се за подршку и очување управо овог деспотизма брину пре свега озлојеђени поборници слободе који са злоробом вапију против

сваког насиља, против икаквих законских ограничења, против сваке ограничавајуће уредбе установљене власти? Нехотице човеку пада на памет вековна реч о паметњаковићима који су потпуно изгубили разум зато што су умислили да су мудри!

II

У нашем веку напретка и проналазака највише задивљује брзо ширење штампе која је за кратко време постала страшно утицајна друштвена сила. Значај новина је први пут порастао после Јулске револуције 1830. године, још већи је постао после револуције 1848. године и затим је поново почео да расте не из године у годину, већ из дана у дан. Данас све владе морају да узимају у обзир ову силу и постао је чак незамислив не само јавни него и приватни живот без новина и престанак штампања новина би био једнак престанку рада железнице.

Новине човечанству несумњиво служе као најважније оруђе културе. Међутим, признајући све добро и корист од ширења масе података и размене мисли и мишљења путем новина човек не може да не види и ону штета коју друштво има због безграничног ширења новина, не може са извесним осећајем страха да не призна да се у свакодневној штампи скупља некаква злокобна, тајанствена разорна сила која се наднела над човечанство.

Свакога дана нам новине ујутру доносе гомилу разноврсних новости. Да ли у овом мноштву има много онога што нам је потребно у животу и нашем образовном развоју? Да ли је много тога у стању да подржава у нашој души свети огањ надахнућа за добро? И напротив – колико овде има онога што ласка нашим најнижим склоностима и побудама! Може се рећи да нам се даје оно што захтева укус читалаца, што одговара потражњи. Међутим, овај аргумент се може окренути: потражња не би била таква да се не намеће таква понуда.

Када би се макар нудиле само новости: не, оне се сервирају у нарочитом облику, обојене појединачним мишљењем, сједињене с безименим, али врло одлучним судом. Наравно, има озбиљних умова који руководе новинама; таквих је мало, а новина има велико мноштво и свако јутро неко, кога ја уопште не познајем и неко, кога ја можда не бих ни желео да познајем ми намеће свој суд, издајући га ауторитативно за глас јавног мњења. Међутим, најважније је то што се ове новине, обраћајући се свакодневно не извесном кругу људи, већ читавом народу који може да разабера штампана слова, нуди свакоме готове судове о свему и на тај начин, силом навике одучава своје читаоце од сваког труда да имају своје сопствено мишљење; понеко нема могућности да га сам створи и механички прихвата мишљење својих новина; понеко би и сам могао темељно да суди, али нема када да размишља усред дневних послова и бриге и згодно му је да уместо њега размишљају новине. Очигледно је каква штета настаје у наше време када свуда делују снажни токови тенденциозне мисли и када се врше покушаји да се изравнају сви ћошкови и разлике индивидуалног мишљења и да се сведу на једнообразан ниво такозваног јавног мњења: у овим условима новине служе као веома снажно оруђе такве нивелације, која слаби сваки самостални развој мисли воље и карактер. А притом, за колико мноштво људи новине служе као готово једини извор образовања, једног, привидног образовања, када читалац масу разних података и новости које новине доносе прихвата као стварно знање којим се он самоуверено наоружава. Ево једног од разлога због којег је наше време тако сиромашно целовитим људима, карактерним посленицима.

Најновија штампа личи на делију из бајке који је написавши на свом челу тајанствена слова – символ божанствене истине побеђивао све своје противнике док се није појавио храбри борац и избрисао са његовог чела ова тајанствена слова. – На челу наше штампе су досада била написана знамења јавног мњења која непобедиво делују.

III

У данашњем стању друштва и при његовом данашњем устројству штампа је постала институција са којом се мора рачунати и то јако много; између осталих институција везаних за државну власт које подлежу контроли и одговорности, јер нема институције која би се могла сматрати неконтролисаним и без икакве одговорности. Међутим, што више расте ова институција штампе тим су поред очигледне користи од разумне и савесне гласности све видљивије и они друштвени чиреви које она рађа. Један од ових чирева штампе се састоји у томе што она производи и безгранично рађа читав слој новинара, предузимача и писаца који се “хране и богате пером”. Најозбиљнији издавачи најозбиљније штампе не престају горко да се жале на све већи број своје сабраће с којима их је срамота, али морају да долазе у контакт у склопу исте установе. У свим великим државама, на свим великим тржиштима од овог шљама братије-пискарала створен је слој који се не назива узалуд паразитом друштва.

У ствари, то су људи који стоје на неком посебном тлу у односу на друштвено добро, који би требало да повезују и оживљују све институције. Ови људи нису директно заинтересовани за очување друштвеног поретка, за помирење метежних умова и супротстављених партија. И то је природно. Све новине живе и хране се од свакодневних новости сваке врсте. Њихова потрошња се повећава управо у смутно време и њихов труд је усмерен управо на ширење новости и гласина које раздражују и смућују умове. Напротив, у мирно време куповина новина знатно опада. Чим се подигне смутња истог тренутка се на тржишту појављују нове новине како би се нахраниле од ње до мирног времена када се укидају и нестају. Међутим, треба јести и у мирно време, а ради тога треба поново усталасати умове, створити нова интересовања: смишљају се сензационалне новости, приказују се у јарким бојама, преувеличавају се.

Као храна часописа који претендују на озбиљност служи политика и разматрање политичких питања, које на површину избацује полемика која се свакодневно одвија. Сваки новинар је спреман да одмах дискутује о било ком политичком питању, али због свог положаја он треба да га размотри и реши одмах и сада, јер он треба да буде брзописац, слуга не мисли, не разума, већ данашњег дана. Чим му је на памет пала нека мисао она већ лети на папир, на штампарску машину: нема се времена за чекање, нема се времена да мисао која се родила сазри. Упитајте ове људе да ли их је срамота. Нимало. Они ће вам се само можда насмејати у очи због таквог питања: убеђени су да обављају велику службу друштву. Само ће се они који су мало паметнији, између себе, налик на древне аугуре сами подсмевати себи и публици.

Притом новинар, да би га људи чули, да би обратили пажњу на њега, мора на све начине да напиње свој глас, а ако је могуће и да виче. Ово од њега захтева његов занат: преувеличавање које може да пређе у патос постаје његова друга природа. Ево због чега је он упуштајући се у полемику са супротним мишљењем спреман да свог противника назове будалом, подлацом, назналицом, да му прилепи све могуће пороке: ово му није

нимало тешко, тако захтева новинарска акустика. То је уметност викања, налик на вику трговца на пијаци кад привлачи купце.

Ево какве навике и особине, нажалост, штампа развија у својим посленицима. И све ово би било смешно кад не би било тако штетно. Штетно је зато што је штампа данас постала арена на којој се не само разматрају, већ и решавају најважнија питања и унутрашње и спољне политике државе, питања економије и администрације везана за националне интересе од животног значаја. За то је мало да човек има елан, потребна је мудра разборитост, зрелост мисли, потребан је здрав разум, потребно је познавање сопствене историје и свог народа, знање практичног живота. Међутим, данас је у Европи већ дошло до тога да из редова новинарских оратора излазе државни оратори и чине преовлађујућу силу у парламентима, заједно са адвокатима који имају заједничко умеће да користе речи у било ком правцу. Тако данас у француском парламенту има само 22 представника великих и 50 представника малих земљопоседника, али је читава сила причалица – новинара има 59, и адвоката 107.

И ови људи се сматрају представницима своје земље и судијама народног живота и његових потреба. И народ стење због законодавне збрке гласова која влада судбином државе, али од ње не може да се ослободи.

НОВА ДЕМОКРАТИЈА

Шта је слобода због које су тако узбуђени умови у наше време, због које се чини толико безумних дела, држе толики безумни говори и народ трпи толике недаће? Слобода је у демократском смислу право политичке власти или другим речима, право на учествовање у управљању државом. Ова тежња свих и свакога да учествује у владавини не налази до сада никакав поуздан исход и чврсте границе, већ се стално шири и о њој се може рећи оно што је древни песник рекао за водену болест: “*crescit indulgens sibi*”. Проширујући своју основу најновија демократија за свој први циљ има давање права на гласање свима – ево судбоносне заблуде, једне од најчуднијих у историји човечанства. Политичка власт коју демократија са таквом страшћу покушава да освоји распада се у овом облику на мноштво честица и наслеђе сваког грађанина постаје бесконачно мали део овог права. Шта он с њим да ради, како да га употреби? На крају се несумњиво испоставља да је у остваривању овог циља демократија извртала своју свештену формулу слободе нераскидиво повезану са једнакошћу. Испоставља се да је са овом, на први поглед равномерном поделом слободе између свих и сваког сједињено потпуно нарушавање једнакости или да постоји сушта неједнакост. Сваки глас представљајући ништаван фрагмент силе сам по себи ништа не значи: релативан значај може да има само извештај број или група гласова. Настаје појава налик на оно што се догађа на скупштини безимених или деоничарских друштава. Јединице су саме по себи немоћне, али онај ко успе да прикупи највећи број ових фрагмената силе постаје господар силе, дакле, господар власти и одлучује у име свих. У чему је, поставља се питање, стварно предност демократије у односу на друге облике владавине? Свугде онај ко је јачи постаје господар власти: у једном случају то је срећни и одлучни генерал, а у другом монарх или администратор са умешношћу, довитљивошћу, јасним планом деловања, несаломивом вољом. У демократском облику владавине владари постају вешти скупљачи гласова својих присталица, механичари који умешно покрећу закулисне механизме који чине да се крећу лутке на арени демократских избора. Људи ове врсте наступају са звучним говорима

о једнакости, али у суштини је сваки деспот или војни диктатор исто као и они у односу господарења према грађанима који чине народ. Ширење права на учествовање у изборима демократија сматра прогресом, освајањем слободе. По демократској теорији испада да што је већи број људи позван да учествује у политичком праву тиме је већа вероватноћа да ће сви искористити ово право у интересима заједничког добра за све и за утврђивање свеопште слободе. Искуство доказује потпуно супротно. Историја сведочи да су најсуштинскије, за народ најплодотворније мере и преображаји потицали од централне воље државних људи или од мањине просвећене високим идејама и дубоким знањима. Напротив, са ширењем изборног начела долазило је до снижавања нивоа државничке мисли и вулгаризације бирачке масе, када је ово ширење у великим државама увођено или са тајним циљевима централизовања власти или је само по себи доводило до диктатуре. У Француској је право гласа свих било укинато крајем прошлог века са престанком терора, а после тога је два пута било поновно успостављено како би се потврдило самовлашће два Наполеона. У Немачкој је увођење свеопштег права гласа имало несумњиви циљ - утврђивање централне власти познатог владара који је стекао велику популарност огромним успесима своје политике... Шта ће бити после њега само Бог зна.

Игра скупљања гласова под знамењем демократије у наше време представља уобичајену појаву у готово свим европским државама – и изгледа да се пред свима открила њена лаж, али нико не сме јавно да устане против ове лажи. Несрећни народ носи бреме, а новине, гласоговорници привидног јавног мњења заглашују народни вапај својим покличем: “Велика је Артемида Ефеска!” Међутим, уму без предрасуда је јасно да сва ова игра није ништа друго до борба и рвање партија и прилагођавање бројева и имена. Гласови, сами по себи ништавне јединице стичу вредност у рукама вештих агената. Њихова вредност се реализује на разне начине, и то пре свега поткупљивањем у најразноврснијим облицима – од ситних поклона у новцу или стварима до давања места која пружају велики приход у акцизи, финансијској управи и администрацији. Мало по мало се ствара читав контингент бирача који су навикли да живе од продаје својих гласова или од продаје гласова своје агентуре. Долази чак до тога, као на пример у Француској, да озбиљни, разумни и марљиви грађани у огромном броју потпуно избегавају изборе осећајући потпуну немоћ у борби са бандом политичких агената. Заједно са поткупљивањем ступају на сцену насиља и претње, организује се терор над појединцима помоћу којег банда насилно доводи свог кандидата: познате су бурне слике изборних митинга на којима на сцену ступа оружје и на бојном пољу остају убијени и рањени.

Организовање партија и поткупљивање су два моћна средства која се са изузетним успехом користе за управљање бирачким масама које имају глас у политичком животу. Ова средства нису нова. Још је Тукидид описивао у јарким бојама деловање ових средстава у старим грчким републикама. Историја Римске републике представља заиста чудовишне примере поткупљивања које је било уобичајено оруђе партије на изборима. Али у наше време је пронађено још једно ново средство: да се масе мешају у политичке циљеве и да се мноштво људи споји у случајне савезе помоћу буђења привидног јединства мишљења у њима. Ово средство које се може упоредити са политичким вучењем конопца састоји се у умећу брзог и вештог уопштавања идеја, састављања фразе и формула које се публици бацају са крајњом самоувереношћу ватреног убеђења као последња реч науке, као догма политичког учења, као карактеристика догађаја, лица и институција. Некада се сматрало да је умеће анализирања чињеница и извођења јединственог принципа из њих својствено малобројним просвећеним умовима и дубоким мислиоцима: данас се оно

сматра општим својством и уопштене фразе политичког садржаја под називом убеђења као да су постале монета која иде из руке у руку, и коју производе новине и политички оратори.

Способност брзог схватања и прихватања на веру општих закључака под називом убеђења раширила се у маси и постала заразна, нарочито међу људима недовољно или површно образованим, који свуда чине већину. Ову наклоност масе са успехом користи политички посленици који се гурају да дођу на власт: умеће да човек уопштава ствари њима служи као најбоље оруђе. Свако уопштавање се дешава путем апстраховања: од мноштва чињеница се једне које не иду на руку датој ствари у потпуности одбацују, а друге које јој одговарају групишу се и из њих се извлачи општа формула. Очигледно је да све достојанство, односно истинитост и оправданост ове формуле зависе од тога од какве су важности чињенице из којих је она извучена, и колико су нишгавне чињенице које су том приликом одбачене као неодговарајуће. Брзина и лакоћа са којом се у наше време доносе закључци објашњава се крајњом дрскошћу у процесу одабирања одговарајућих чињеница и њиховог уопштавања. Отуда огроман успех политичких оратора и запањујуће дејство на масу општих фраза које јој се бацају. Гомила се брзо одушевљава општим местима заоденутим у фразе, општим закључцима и одредбама не помишљајући на то да треба да их провери, што је за њу и недоступно: тако се ствара једнодушност у мишљењу, привидна, умишљена једнодушност, која без обзира на то да је одлучне резултате. Ово се назива гласом народа уз додатак – глас Божји. Јадна и жалосна заблуда! Лакоћа одушевљавања општим местима свуда доводи до крајње деморализације друштвене мисли, до слабљења политичког смисла читаве нације. Данашња Француска представља очигледан пример ове слабости, али се овом болешћу већ заражава и Енглеска...

Митрополит Московски и Коломенски Макарије (Невски)
ОСВЕСТИМО СЕ! ПОКАЈМО СЕ!

Православни Руси!

Наша земља је у тешком стању; сви њени темељи су уздрмани. Православљу вере, самодржављу цара и руском народу прети опасност од немира који је захватио нашу земљу и почео да разједа религиозни друштвени и државни живот наше отаџбине; од подела потиче слабост, а слабост доводи до разарања. Православној Цркви прети опасност од поделе некада јединственог православног руског народа на мноштво јеретичких секти и расколничких праваца. Све ове секте и правци који се међусобно не слажу у религиозним веровањима и обичајима слажу се само у једном – у непријатељству према светој Православној Цркви.

И руска земља се као држава налази у опасности, с једне стране од тежње пограничних делова ка сепаратизму, а с друге од немира који се дешавају унутар ње и поделе народа на партије. Ове партије које немају готово ништа заједничко сложне су такође само у једном – у непријатељству према православној вери, према самодржавној царској власти и према неразделивом јединству руског народа као владајућег племена. А где постоји непријатељство постоји и међусобно истребљивање. Где постоји непријатељство, постоји и деоба, а где постоје деобе почиње поробљавање и уништавање: свако царство које се раздијели само у себи, опустјеће (Лк. 11, 17). Све ове секте, ови правци говоре о Царству Божијем, причају о животу на небу; и делују тако као да њихови чланови желе да напуне пакао или да спремају становнике за њега, јер у царству Божијем

нема подела; на небу нема непријатељства какво постоји међу сектама и овим правцима и какво сви они осећају према Православној Цркви. Партије које су непријатељски настројене према Православљу и које покушавају да сруше постојеће државно уређење варају народ обећањима да ће га обогатити: они га наводе на пљачку и подметање пожара. За своје преступне циљеве они средства стичу пљачком и на друге начине које не одобрава ни закон, ни савест, а још мање Јеванђеље, на начине који су допустиви само међу бандом разбојника.

Такозвани народњаци обећавају да ће учинити да на земљи завлада мир, а сеју у њој немир, који лишава народ мирног живота којим је раније живео. Они обећавају успостављање реда, а уносе неред, ометајући Богом установљену власт да извршава своје обавезе које обезбеђују ред.

Они су земљу довели у такво стање да јој прети опасност од безвлашћа, кад ни у селу ни у граду неће бити могуће поставити начелника. Можда ће доћи такво време кад ће становници села изабравши међу собом старешину рећи овом човеку: “Буди наш старешина”, а он ће одговорити: “Не, нећу да будем ваш старешина, јер бити старешина значи изложити се смртној опасности, а ја се бојим смрти.” “Буди наш старешина,” рећи ће и становници града изабраном, а он ће одговорити: “Не, изаберите другог, ја се бојим побуне и не могу да будем ваш старешина.” Тада ће се седморица ухватити за једно дете и рећи му: “Макар ти буди наш старешина.” А оно ће одговорити: “Добро, повинујте се мени, идите за мном,” и сви ће кренути у погибел. Тада ће изнурени глађу због престанка радова доћи и рећи надзорнику: “Дај нам посао да зарадимо хлеб за себе и за своју гладну децу,” а он ће и м рећи: “Не могу да вам дам посао, јер ми побуна прети огњем ако вас пустим да уђете у радничку кућу.” А кад не буде ни власти, ни посла, живот у земљи ће се прекинути: неће се чути звук чекића и ударање вршилице; стаће точак; зарђаће плуг и дрљача; пара више неће радити и престаће да иду аутомобили. На улицама се неће видети чувари поретка; неће се безбедно моћи проћи ни пешке ни аутомобилом. У градовима ће се пљачкати дању и ноћу, и неће бити никога да спаси људе од тога. Зар нећемо тада морати да поступимо исто као што су некада поступили наши преци који су послали изасланике Варјазима и молили их да владају њима говорећи: “Земља је наша велика, а реда у њој нема: дођите и будите кнезови над нама.” Међутим, може да се деси и нешто горе од тога. Сами ће доћи непозвани Варјази као што су некада долазили Монголи користећи међусобице, завладаће нашом земљом и успостављаће у њој ред какав њима одговара.

Нека нас сачува Бог од тога!

Па шта онда да радимо?

Обратимо се Богу са молитвама и покајањем, као што су се у тешка времена молили и кајали наши преци. Због наших грехова нам је Господ послао такву напаст.

Одступили смо од Бога, нарушили Његове заповести, презрели смо уставе Његове свете Цркве, и на нама се испуњава оно што је изрекла народна мудрост: не може се одржати земља у којој се руше темељи.

Освести се, руски народе, устани у одбрану темеља земље, као што су их наши преци бранили у стара времена.

Уједини се, руски народе, око Свете Цркве, под руководством њених добрих пастира, у послушању уставима црквеним. Окупи се око престола Царског под вођством верних слугу царевих, у повиновању од Бога датој власти.

Спасење наше земље је у светој Цркви: она може да дарује мир својој деци, ако она буду слушала њен глас; она ће их заштити својом молитвом, она ће их оградити својим уставима.

Вратимо се Цркви коју смо почели да заборављамо и напуштамо. Окупљајмо се стално у својим храмовима, и угледни и прости људи, земљорадници и земљопоседници, трговци и занатлије, сви обавезно будимо на богослужењима у недељу и на празнике; прекинемо своје весеље, осветимо дане празника, оставивши иноверцима који су се одрекли Бога да у то време посећују весела позоришта.

Поштујмо постове које је Црква прописала, учимо и разобличавајмо нарушитеље устава Цркве као виновнике гнева Божијег, који је задесио руску земљу. Васпитавајмо децу у страху Божијем, у побожности, у поштовању старијих, у љубави према светој Цркви. Избегавајмо деобе и раздоре црквене и друштвене. Ујединимо се око нашег моћног православног цара, као што је он недавно позвао на то све верне поданике и истинске синове руске земље. Устанимо у заштиту власти коју је Цар поставио.

Кајмо се за своје грехове: нека се неки од нас кају за грех одступања од Бога, за отпадање од Цркве; други нека приносе покајање за грех идолопоклонства – за клањање златном телету и мамони – богу богатства и одступања од Бога!

Нека се каје руски народ, земљорадник и радник за прекомерно пијанство, за разврат, за непослушање пастира Цркве, за непослушност од Бога датој власти. Одредимо себи добровољни пост, смиримо се као Ниневићани и преклињимо Милосрдног да нам опрости, као што нас учи црквена песма: согрјешихом, безаконовахом, неправдовахом пред Тобоју: ниже собљудохом, ниже сохранихом, јакоже заповедал јеси нам. Но не предажд нас до конца, оцев Боже.

Спаси, Господи, људи Твоја и благослови достојаније Твоје!

ЗАШТО БИВАМО КАЖЊЕНИ КАКО ПОТАМНЕ ЗЛАТО И ПОМРАЧИ СЕ СРЕБРО ДОБРО?

Златно срце си имао, руски народе. Како је потамнело ово злато? Добро сребро су биле твоје навике и обичаји. Како се помрачи ово добро сребро?

Света Русијо, шта се десило с тобом? Где је твоја светост? Ко ће нам вратити побожност наших предака, који су за веру православну, за дом Пречисте Богомајке, за цара самодржавног, за земљу руску били спремни да дају све, не само имовину, већ и сам живот? Тада је сав руски народ био као један човек: сви су исто мислили, како да одбране темеље на којима је стајала руска земља: веру, цара, побожни народ! Сви слојеви, и бољари, и земљорадници, и богаташи и сиромаси су били као једна породица. Где је био земљорадник био је и бољар; где је био трговац био је и сиромас. Кад дође празник Господњи, сви су ишли у храм Божји: кнез и бољар с торбом за милостињу, и сиромас у ритаму, и просјак са испруженом руком, и земљорадник с радничком копејком за свећу Богу, - сви су ишли у храм Божји и за све је било места. А пијанство и грешне разоноде, које данас одвлаче људе од празничне Божије службе се нису нипошто дозвољавали: све кафане су се затварале од суботе до понедељка; о неким позориштима и весељима која се данас дозвољавају није било ни помена.

Бракови су били везани нераскидивим везама до гроба. Деца су се васпитавала у страху Божијем, у послушању родитељима, у поштовању старијих. Тада није било много учених људи, али су сви они били верујући, побожни људи. Иако прост народ није учио

разне науке он је добро познавао науку коју му је давала света Црква; од ње је учио по Псалтиру, по пролозима или Јеванђељима са тумачењем, по житијима светаца, по Златоусту и другим учитељима Цркве, који су се читали у храмовима Божјим. Из ових књига народ није учио само оно што му је било потребно за спасење, већ и оно што му је било потребно за свакодневни живот. И данас има много мудрих народних изрека из старих времена: написане су читаве књиге и зборници. Откуда нашим прецима мудрост која се може упоредити са изрекама древних јеврејских и грчких мудраца? Све то или готово све је благочестиви народ примио из дела која су му читана у храму и која је учио код куће. А данас није тако; све је кренуло другим путем, само не Божјим. Старо смо почели да бацамо, а јесмо ли стекли нешто ново, а да је добро? Од добрих старих обичаја остали су нам само делићи. Траћимо старо богатство које смо наследили од својих добрих предака као што је блудни син протраћио наследство свог доброг оца. Јесу ли нам потребни примери? У стара времена су и бољар и трговац и занатлија и земљорадник – сви су волели Свету Цркву као своју Мајку. Данас су се многи отуђили од Свете Цркве, стиде се као што се понекад младић стиди својих простих родитеља кад доспе у град по њиховој милости и наслушавши се подсмешљивих прича лоших људи о простоти сељака и тобожњем превасходству градских становника.

У стара времена су и кнез, и бољар, и трговац и земљорадник поштовали Господње празнике; сви су мање или више волели да иду у храм Божји; увече су ишли на вечерњу; ујутру су уставши рано ишли на јутрење, а затим на литургију. Данас није тако. Погледајте ко данас испуњава наше градске храмове? Тамо је само прост народ, а ни он ни издалека није увек тамо. Све што је угледно и богато не долази у храм; нема их ни на вечерњем ни на јутарњем богослужењу. Увече једни седе по кафанама, у позориштима; други праве представе код куће, иду у шетњу; неки седе за столом картајући се, а ујутру, када се служи литургија они још спавају после ноћних забава.

У стара времена је читав руски народ чинио једну породицу, која је имала исту веру, исте обичаје. Виши слојеви су почели да се стиде вере својих отаца и или су сасвим остали без вере или су кренули за измишљачима нових вера, постали су следбеници нових лажних учитеља који су створили нове секте, нове правце. Средњи слојеви су изабрали себи нове богове: трговачки слој је почео да се клања златном телету, којем на жртву приноси сав свој труд, све време, њему поклања све своје мисли и цело своје срце: трговац је заузет својим пословима који га спречавају да служи Богу, или се препушта грешном одмору у облику разврата, пијанки и разноразних весеља. И трговци и занатлије такође живе без вере и без цркве. Само се још најнижи слој засад држи вере и обичаја које је наследио од предака. И то ни из далека нису сви. И међу њима је створена злослутна подела: знатан део простог народа је отпао од Цркве прешавши у раскол и секте са њиховим многобројним правцима и поделами.

На тај начин као да је сав руски народ доспео у стање у којем се некада налазио Израил, који је отпавши од Бога и препустивши се безбожности био подвргнут разним казнама, а затим седамдесетогодишњем ропству. Преко пророка је за тај народ било речено: од пете до главе нема ништа здрава, него убој и модрице и ране гнојаве, ни исцијеђене ни завијене ни уљем заблажене (Ис. 1, 6).

Нешто слично се дешава и са руским народом. И он као да се од главе до пете претворио у гнојави труп.

У вишим слојевима је одступање од Бога, отпадање од Цркве, побуна против Богом установљене власти, устанци и убиства, подстицање бунта, убиства угледних људи и

других верних царских слугу. У средњем слоју – трговачком и занатлијском – клањање златном телету са заборављањем Бога, правде и части, милости.

А за прост народ се најалост може рећи да се опио и развратио. Он пропија своје имање, свој иметак; пије од туге, пије од радости; све погодбе се не завршавају никако другачије до пићем.

Ако на жртву Богу носи своју раденичку копејку, у кафану даје читав рубалъ. И сам пије, и деца пију; пију и жене.

Пијанство га води у разврат. Мужеви остављају жене, жене напуштају мужеве и иду с другима. Омладина постаје развратна угледајући се на старије. У стара времена није било разврата као данас. Данас је велик и лоповлук: један краде државну благајну и не сматра то грехом; други краде светињу, поткрада цркву. Најамник поткрада газду, а газда не даје увек најамнику оно што треба. Превара и преступање заклетве се такође више не сматрају грехом. Ко данас не лаже, ко не вара? Нигде више нема поштења и савести. Код најпоштенијих људи поштење се одржава док га задржавају стид и страх. Прошла су код нас времена када су ствари могле да се оставе у дворишту без затварања капије и страже.

Данас је тешко наћи човека који би сам рекао да је нашао неку ствар и који би је вратио њеном власнику.

Тако смо протраћили она блага и добра која су нам сакупили наши преци и предали нам као богато наслеђе с којим је био сједињен Божји благослов.

Зар не трпимо данас неуспех због тога? У пограничним деловима наше отаџбине се одвија рат, толико поразан по нас као да је Господ одступио од нас и не иде с нама и војском нашем препустивши нас срамоти пред земаљским народима. И хоћемо ли се дрзнути да кажемо у таквом понижењу: зашто, Господе? Јер знамо, да смо ми, пошто смо народ који је Бог штедро обдарио и који је удостојен Његове милости више од других народа, обрукали Његово име нашим животом. Можемо да кажемо само једно: Теби Господе, припада правда, а нама – стид лица!

Несрећни у спољашњем рату ми водимо и унутрашњи рат који је можда и тежи од спољашњег. То је наша унутрашња смута која раздира наш народ, доводи до прекида рада. Прети нам опасност да дођемо у стање оног царства, за које Јеванђеље каже да се оно пошто се поделило неће одржати. Али уз све то ми као да не осећамо ударце; јер смо постали безосећајни као болесник којег је задесила парализа. Несрећа домовине нас не дира, као да је туђа, и ми чак и под тешким ударцима говоримо: не боли нас! Зар нам не шаље Господ због тога, осим недаћа које су заједничке читавој земљи, још и сваком граду и области посебне недаће: на једном месту су епидемије, на другом – помор стоке, на трећем – пшеница не рађа по неколико година заредом, на четвртом су: бунт омладине, раднички немири и друге смуте, пљачке и пожари. Без обзира на то, ми смо још увек спремни да кажемо: “Не боли нас” и да и даље једемо и преједамо се, пијемо, и опијамо се, играмо и губимо. Као и пре, празни су наши храмови и препуна позоришта и кафане љубитеља весеља.

Ми не само да не осећамо бол од удараца ратова који су нас задесили, убистава, метежа, глада и других несрећа, већ као да смо постали још веселији од када су се ударци обрушили на нашу отаџбину.

О, ко ће дати срцу нашем скрушеност и очима нашим сузе да оплачемо наше недаће и да исплачемо пред Богом своје избављење?

О, Русијо света! Сети се својих некадашњих добрих времена! Сети се и оних тешких година, у којима си умела да прибегнеш Богу са молитвом и покајањем и кад си

добијала избављење! Сети се Онога Кога си заборавила и помоли се. Смех твој нека се претвори у плач; принеси покајање и плодове достојне покајања.

Промени нас, Господе, и ми ћемо се променити. А без Тебе ни то не можемо да учинимо.

Устани, Господе, помози нам, и избави нас имена Твојега ради!

БЕСЕДА У ПОНОЋ НОВЕ ГОДИНЕ КОЈА ЈЕ НАСТУПИЛА

У свим делима својим
сећајсе краја свог и никада
нећеш згрешити.

(Сир. 7, 39)

Прошле године, у поноћни час истог дана, у овом храму, уз исто овакво мноштво верујућих, започевши своју беседу, ја изговорих пророчанске речи: помјанух дњи древнија и поучихсја (Пс. 142), сећали смо се догађаја који су се одиграли у нашем граду, у нашој отаџбини и у нашој Светој Православној Цркви.

Нисмо тада нашли много утешног или поучног у догађајима протекле године. Испоставило се да у нашем градском животу има много недостатака. Тако смо тада, између осталог нашли да је вишим слојевима друштва Црква постала туђа, у храмовима је увек могло да се уочи њихово одсуство. Није у нашим црквама такође било ни трговачког и занатлијског сталежа. Нажалост, зар не видимо исто ово и данас: одсуство у храмовима виших и средњих слојева нашег друштва; једни се препуштају весељу у позориштима или породичним круговима; други за време одмора пропијају и траће оно што су недавно стекли радом. У друштвеном и државном животу наше отаџбине тада смо такође нашли мало радосног: народни посланици земљи нису дали мир. А ако се и сада осврнемо на протеклу годину такође ћемо видети да она још рађа и бојазан за њихову способност да у садашњем саставу успоставе у земљи мир и ред. Неки чланови ове владе као да су на својој застави написали: даље од мира и поретка, доле све оно чиме се чувају услови народног просперитета! За њих је што је горе то је боље. Побуне и метежи, пљачкања и убиства ни из далека нису престали. Ни наш град није био изузетак у том смислу. Злочиначко убиство или тачније – оцеубиство је још увек веома свеже у нашем сећању. Што се тиче стања наше Православне Цркве, које је било узнемиравајуће и претпрошле године још жалосније је било у протеклој години. Већ се чује хула на Господа и на Христа Његовог. Црква и њени служитељи као да су постали мета у коју непријатељи пуцају са свих страна. Човеку постаје још теже кад види и чује да у служитеље Цркве почињу да пуцају чак и њени тобожњи синови, уверени, наравно, да смејући се попут Хама наготи свог оца тиме служе Богу. Дакле, мало радосног, мало поучног даје стање нашег града, наше отаџбине и наше православне Цркве у минулој години.

Пренесимо сада свој поглед из прошлости у будућност. Шта у будућности очекује нашу Цркву? На крају, шта очекује сваког од нас? За Цркву се не бојимо: она има велика обећања од свог Утемељивача и Спаситеља и Руковође. Не само да је неће надвладати видљиви непријатељи, него неће то учинити ни невидљиви – врата пакла је неће надвладати. Црква је прогањана, али неосвојива, како раније тако и сада, а тако и у будућа времена. Можда ће се поновити време мучеништва, али ће Црква бити непобедива:

прогони и муке могу да је препороче и да је учине лепшом. Што се тиче наше отаџбине њено добро зависи од тога хоће ли опстати на оним основама на којима се стварала, расла, снажила и достигла своју величину руска земља. Ове основе чине православље вере, самодржавље Цара и нераздељивост земље и народа руског.

Тешко руској земљи ако је скину или ако сама сиђе са ових темеља! Тешко руском народу ако изгуби своје Православље! Тешко Русији ако не сачува самодржавље свог цара! Тешко земљи руској уколико престане да се зове и да буде руска!

Сад се сетимо шта очекује сваког од нас у будућности. Реч Божија нас учи да то имамо на уму: сећај се свог краја и нећеш згрешити. Овај наш крај јесте смрт, после смрти је суд, после суда пакао или рај. Ступајући у нову годину сетимо се смртног часа: можда је ова година или час такође наш последњи? Да ли многи од нас овде присутних мисле да је ова година можда последња година у нашем животу? Јер исто тако нису о томе размишљали ни наши познаници и рођаци које смо недавно сахранили. Они су живели и нема их, проћи ће годину-две дана и и њихови најближи пријатељи ће их заборавити. Исто ће бити и са нама и нико неће избећи ту судбину. Од свих истина најпоузданија је да ћемо умрети. Из области непознатог вероватно су нам најмање познати дан и час када ћемо морати да умremo. Шта нас очекује после смрти? После смрти ће бити суд над нама, а после суда пакао или рај. Нема трећег места. Дакле, очекују нас смрт, рај или пакао. Не заборави ово хришћанине и нећеш згрешити. Сећање на смрт ће те побудити да се бојиш греха; неће бити грехова, нећеш бити осуђен због грехова; избегавши осуду, избећи ћеш пакао; онај ко избегне пакао постаће наследник рајског блаженства које нека нам свима дарује Господ по Својој неизрецивој милости, отаџбини нашој – мир и снагу, Цркви Православној – непоколебљивост, граду нашем – у свему добар успех, а свим православним хришћанима – мир, здравље и спасење.

Протојереј Јован Восторгов

РАСПЕЋЕ ОТАЏБИНЕ

У овим болним тренуцима болних успомена чујемо речи измученог Христа Господа које је изрекао апостолима у тешким тренуцима Своје опроштајне беседе на Тајној Вечери – речи тужног прекора, које остају на снази у сва времена, за све верујуће:

“Ево долази час, и већ је дошао, да се разбјегнете сваки на своју страну, а Мене сама оставите” (Јн. 16, 32).

Како су се брзо и у потпуности испуниле Спаситељеве речи! Довољно је било да Његови непријатељи издају наредбу: Ако ко дозна гдје је, нека јави да Га ухвате (Јн. 11, 57) – довољна је била оваква наредба па да Га сви оставе.

Напустили су га они који су тако недавно, у тако великом мноштву и са таквом усрдношћу ишли за Њим и слушали Његово учење; напустили су га и они који су Га, може се рећи, још колико јуче дочекивали са палмовим гранчицама као Цара и клицали: “Осана! Осана!” Напустили су Га они којима је Он учинио добро чудима исцељења. Он је био принуђен да тајно обави пасхалну вечеру; сам се мучио и јадиковао у Гетсиманији у за створеном уму непојамним страдањима и борби за вековне грехове људске. О када би били измерени све жалости и сви јецаји Његови! Они би о речима старозаветног Страдалника превагнули песак морски... (Јов. 6, 3). Али макар су ученици близу Њега. А даље, шта даље видимо? Један Га је издао, други су спавали, један се одрекао уплашивши

се робиње, и на крају, сви се разбежаше! На Крсту је Он сам осетио оштрицу гнева Божијег због грехова света; сам је пред лицем неба и земље висио на срамном дрвету, обузет самртничким мукама, окружен не пријатељима и ученицима, већ непријатељима и хулитељима.

Нећемо осуђивати кукавичлук Христових ученика. јер су они видели само Његову срамну смрт, али још нису видели васкрсење... Кад су пак угледали васкрслог Христа њиховој храбрости и смелости није било краја; тада је сву земљу испунила проповед њихова и крајеве васељене речи њихове; тада су мукама, крвљу и смрћу искупили некадашња колебања, слабост и малодушност, посведочили неоспорним сведочанством живота и смрти своју верност Христу. Ране Господа Исуса су непрестано носили на свом телу; пред народима и царевима су објавили славу Његову.

Да, нећемо после тога осуђивати Христове ученике. “Плачите због себе,” каже Господ Исус Христос идући под теретом Крста на Голготу, “и због дјеце своје...” (Лк. 23, 38). Обратимо се себи, својој савести, нека свако од нас затражи одговор на страшно питање: зар ми не изневеравамо Христа? Зар Га не издајемо? Зар Га се не одричемо? Зар Га и ми данас не остављамо усамљеног у свом привидном мноштву верника?

Јер ми имамо не мање, ако не и више чак и од апостола, разлога да Му останемо верни. Ми знамо за Његово васкрсење, за Његово Божанство, за Његову победу над смрћу; ми смо видели у току два миленијума Његову победу над злом читавог света; видели смо и видимо блиставу светлост Његовог учења, видели смо шта је донело спасење погинулима, преображај, непрестани морални преображај света: и појединих људи, и читавог човечанства са свим његовим породичним, друштвеним и државним односима.

Међутим, малодушност и кукавичлук, који се више ничим не могу објаснити и опростити нас често наводе да издамо Христа. Ми ћутимо о својој вери, кријемо је дубоко у срцу када се око нас разлежу хуле, изругивања и подсмевања хришћанству, када се Христово учење дрско изопачава или погрешно тумачи ради прикривања ниских људских страсти.

Спремни смо да се одрекнемо Христа када нас јадна робиња, лажна безбожна наука, која у свему зависи од других, и која сама не поседује истину, пита отровно и прекорно као Петра: и ти си са Исусом Назарећанином? Због духа и помодарских ветрова, ропски покорни мишљењу већине ми саосећајно прихватамо таква друштвена и државна учења, такве токове мисли и живота, у којима очигледно нема ни једне помисли, ниједне речи о религији и хришћанству. Као Пилат, ми тада не смемо да инсистирамо на својој одлуци да до краја заштитимо Исуса, и снисходљиво Га прогласивши кривим за животне невоље, окрививши Га за све и осудивши Његово тело – Цркву на страдање, ми одступамо пред речима и претњом гомиле заборављајући да тиме Самог Исуса предајемо на распеће.

О, гомила, друштвени повици, јавно мњење, власт улице, глас већине – ево где је страшни идол савремености, ево крвожедног Молоха који је прождро, попалио и истребио толико светих порива, толико узвишених чежњи и истина! Пилат није знао, није видео како је створена већина које се он тако уплашио, која је Христа осудила на крст и клицала: “Узми, узми, разапни Га!” Он није знао да су у овој гомили сигурно били исти они који су пре пет дана Осуђеном клицали: “Осана!” Он није видео како су кроз масу ишли подстрекачи, слуге безбожних народних сатрешина и наговарали га да захтева Исусово погубљење час клеветом против Њега, час га плашећи и предсказујући несреће, час претњама, час поткупљивањем. Наговорише народ! Ево већине – безличне, неодговорне, климаве и непостојане, плена првог вештог брбљивца и лукавог подстрекача. Не

руководећи се највишим законом вере и морала, покретано искључиво земаљском коришћу и интересима оно је одбацило духовно царство Месије и заменило га сновима о земаљском царству, безумно је навукло вечну бруку и погибелъ на некада богоизабрани народ: крв је Његова на нама и на деци нашој...

Упорно, моћно се појављује у души потреба да сада реч и мисао од овог народа који је осудио Христа на смрт обратимо нашем рођеном народу у данашње важно време које сада преживљавамо. Дани нису само важни већ су и страшни, судбоносни, одлучујући за судбину домовине. Коме ће наш народ сада поверити свој живот: верујућима или неверујућима? Хоће ли он устима својих изабраника клицати: осана, или ће клицати: разапни Га? Хоће ли он у новом устројству свог државног живота сачувати раније стремљење да у свом царству земаљском, људском, тражи остваривање задатака, циљева и закона Царства Небеског и Божијег, да све посматра у светлости највише правде под руководством Цркве Исуса Христа, или ће почети да размишља само о хлебу, или ће остати само при земаљским интересима? Да ли ће остати веран Исусу или ће опет бити суђено да се остваре Христове тужне речи: Остависте Ме самог?

Питања су страшна. Наша домовина ступа на нови пут живота, испред нас је нова Русија...

Опрости, опрости, стара, хиљадугодишња Русијо! На наше очи су ти судили, осудили те, и донели ти смртну пресуду... Страшне и сурове судије су испљувале твоје лице и нису нашле у теби ништа добро. Суд је био строг, неумољив и свиреп. Све се слило у један поклич: ухвати, разапни!

Знамо и ми да ти ништа људско није страно; знамо да си имала много недостатака. Али такође знамо и видимо да си ти учинила Русију светом, а свој народ богоносцем, ако не у стварности, макар у вечном, неумирућем идеалу народне душе; ти си родила и васпитала велики народ, сачувавши га у горкој судбини, у огњу историјских искушења кроз читав низ векова; ти си родила и васпитала збор свети х и праведних људи; ти ниси погнула главу под ударцима, под тешким ударцима судбине, ојачала си у њима, снажна је била твоја вера; с овом вером, у великој снази духа, ти си преживела све тешкоће и ипак си створила и нама завештала и оставила велико царство. За све то ти се клањамо до земље у захвалности.

Будући, нови живот Русије је неизванстан. Али њен ток нама, верницима, изгледа потпуно јасно. Он ће у потпуности зависити од тога да ли ће наш народ остати са Христом или ће Га се одрећи, или ће Га оставити самог. Не спасава народ облик живота, не спасавају га облици владавине: свето семе, верујући и побожни људи, они који не клече пред савременим Ваалима, као у дане Илијине, - поштовање моралног закона, унутрашње хришћанство, послушање Цркви, ево шта ће сачувати и укрепити свако друштво и државу. А народ, који заборави на Небо није достојан да живи на земљи.

Желим са сузама да се молим пред овим Гробом, да молим Божанственог Искупителја: Васкрсни, Боже, суди нашој хришћанској земљи, царуј у њој заувек! Даруј нам за царева саветнике и владу да владају људи јаке вере, продуховљеног разума, дубоке побожности, који не заборављају да је свето семе – непоколебљивост света, да “праведност узвишује народ, а за зло своје повргнуће се безбожник, а праведник нада се и на самрти” (Прич. 14, 32).

Нека не остави наш народ Христа Господа, нека Га не остави самог!..

Васкрсни, Боже, суди земљи, јер Ти царујеш заувек! Амин.

Архиепископ Вологодски и Тотемски
Никон (Рождественски)

ОД ЧЕГА БОЛУЈЕ НАША МАЈЧИЦА-РУСИЈА?

Од чега болује Русија?

Да је наша мајчица-Русија духовно болесна, то је чини се, свима очигледно, али где је корен болести, какви услови у самом државном организму поспешују ову болест – о томе се изражавају најразноврсније тврдње, које су понекад у потпуној супротности. Нећу анализирати све ове тврдње, тим пре што у наше време има много писаца, који ни сами не верују у оно што пишу и који изражавају свој суд само како би сакрили своје праве мисли. Нема смисла губити време на полемику са таквим публицистама: свеједно се никако неће уверити, јер је они истину знају ништа мање од књижевника и фарисеја – савременика Господа Исуса Христа, али намерно затварају своје очи како је не би видели... Покушаћу да одговорим на постављено питање у име оних Руса који мисле исто као и ја, који искрено воле своју домовину, који се замишљају над оним што се сада ради у Русији и који јој од свег срца желе добро.

Русија је духовно болесна од великог духовног раскола између својих виших, интелектуалних слојева и читаве многомиллионске народне масе, не од оног црквеног раскола који се догодио због црквених обреда за време патријарха Никона, већ који је започет за време Петра Великог. У ствари: зар није болесна појава у организму великог народа кад његови виши слојеви, његова интелигенција, не жели да зна за идеале који су најдражи народној души и који представљају њен живот, који представљају стихију духовног живота народа без којег је и сама личност народна незамислива? Да је велики реформатор предвидео до чега ће довести његова одушевљеност западним облицима политичког и друштвеног живота не би својој престоници дао немачко име, не би нам пренео све оно лажно злато без којег је могло и требало да се прође приликом увођења реформи које је он сматрао неопходнима за државни напредак Русије коју је толико волео.

Међутим, кобна грешка је била почињена и већ крајем 18. века наши највиши слојеви, наша бирократија, представници највиших сфера државног живота, науке и уметности, с врло малим изузецима су већ били заражени слободноумљем, волтеријанством, масонством и свим оним духовним отровима који су постепено, али сигурно доводили западне народе до разлагања. Док овај раскол, ова духовна болест није нашла себи место у области личног живота, у области мисли, све дотад је ова појава се релативно могла трпети: народ се чувао интелигенције која је изневерила његове идеале, живео је својим животом, чувајући колико је год могао завете отаца, снисходљиво гледајући на “господу”, међу којом је на срећу видео и верне синове Цркве и одане синове отаџбине, који иако нису увек постили, и нису увек редовно ишли у храмове Божије нису нападали духовни живот народа, нису га отворено блатили, а понекад су макар споља, учествовали у овом животу. У сваком случају православни народ је чврсто знао и имао на уму да је његова вера једина света и од Бога дата; да је његова Црква неприкосновена светиња, да је његов цар Божији Помазаник, чија реч је непогрешиви закон... Прошло је век и по откако се појавила ова духовна болест народног раскола. Половином прошлог века, користећи велике реформе цара-ослободиоца, под утицајем ветрова масонства које невидљиво и неухватљиво свуда продире и свуда уноси свој отров који са собом доноси трулеж и распадање, наша интелигенција је постепено почела да заражава народ својом

болешћу лакомислености у питањима вере, а затим и моралног живота. Слобода штампе је разносила отров лажних учења по читавој Русији, 60-те године су чврсто утемељиле овај покрет који је у последње време сам себе назвао “ослободилачким”. Судбоносна 1905. година у историји Русије, година смуте и свакаких “олакшица”, открила је каква провалија одваја нашу интелигенцију од самог народа. Владајући кругови су се поколебали: уместо да јасно, чврсто и дефинитивно стану на страну народних идеала, интелектуалци-бирократе као да су се стидели ових идеала и доносили један за другим нацрте закона, које народна душа никако није могла да прихвати... Почела је и све до сада траје некаква непотребна, несхватљива борба: с једне стране су интелектуалци који народу по сваку цену желе да наметну туђе идеале, с друге стране је народ који се чврсто држи својих завета који се преносе с колена на колена; с једне стране је тежња да се у законе, а кроз законе и у народни живот унесе равнодушност према рођеној Цркви, према православној вери, према идеалу самодржавља, према рођеном народу; с друге стране је чврста – стихијска, и не увек правилно организована одбрана свих ових традиционалних светиња. Запањујуће је да интелигенција представља шачицу у поређењу са горостасом-народом, а да читав народ без обзира на то у духовном смислу жели да преобликује по свом образу и подобју... Ради чега? У име чега? Ни сама не зна. Још је чудније што у овој интелигенцији постоје искрени људи, - о онима који су себе продали Јеврејима и масонима, наравно, не треба ни говорити, - људи који мисле да желе да учине добро народу... Као да нека магла затвара очи овим људима који желе добро народу, а када им се укаже на њихову основну грешку, просто самољубље им не дозвољава да је признају и они покушавају да убеду себе и друге да су управо они народни добротвори! Ове велике заблуде користе народни непријатељи и журе да подрже заблуде у умовима ових људи који мисле туђом главом. Опасност је у томе што овакви људи не верују у само постојање непријатеља док управо ови непријатељи њима руководе! Јер су готово сву штампу освојили управо ови непријатељи, они имају своје агенте у самим владајућим круговима, вешто сугеришу тамо све што им је потребно док наши добронамерни интелектуалци ни не желе о томе да размишљају! А народ инстинктивно, историјским осећајем, види ову опасност и на све начине, премда и неуко, протествује против овог духовног насиља. Хвала Богу да још и међу самом интелигенцијом постоје људи који нису прекинули везе с народом, који још увек живе народним идеалима иако их нема много. Они се уједињују у друштва и савезе како би искристалисали ове идеале, учврстили их у својој сопственој свести, одбранили их пред лицем остале интелигенције. Пре шест година, кад је у Петрограду створена Руска скупштина, нама православним Русима је изгледало да је чудно што се у руској престоници оснива Руска скупштина... као да престоница није руска? Међутим, када је ова скупштина почела да остварује своју делатност остало је само да се човек захвали оснивачима такве институције. Постало је јасно да овде желе да се уједине заиста руски људи како би послужили својој домовини, свом рођеном народу, онако како и колико могу. Од тада се појавило доста таквих друштава, савеза, скупштина, братстава... Међутим, ево у чему се поново огледа тужна појава: у владајућим круговима њима као да се не верује, на њихов глас се не обраћа пажња, често се онемогућава њихова делатност, и као да се сматрају кочницама у делу “обнављања” Русије... Кад би се влада ујединила с носиоцима народне мисли, народних идеала, када би кренула заједно с њима Русија би се заиста обновила, учврстила, и народ, и његови најбољи представници би ликовали и били спремни на све, на сваку жртву, само када би представници власти схватили и правилно оценили његове традиционалне идеале.

Нажалост, у вишим круговима се не види ова чврста одлука: тамо стално постоје некаква колебања, као да се они стиде да директно и одлучно, и отворено и храбро изјаве да ни у ком случају неће дозволити ни најмање вређање Православне Цркве, да ни под којим условима неће дозволити саблажњавање простих људи пропагандом лажних учења, да допуштајући слободу вероисповести нипошто неће дозволити слободу ширења лажних учења...

1912.

НЕШТО О ТАЈНИ БЕЗАКОЊА

Свет добра, светлости и лепоте и свет зла, мрака и свакакве наказности, су бесконачно међусобно супротстављени, до потпуног узајамног негирања; а човек живи између ова два света, бирајући својом слободном вољом час страну добра, час страну зла. Његово срце може да се узнесе до највиших небеских висина, до самог престола Бога Творца и Сведржитеља, и да се спусти до паклених сатанских дубина; човекова духовна природа може да се усавршава до богоуподобљења и да падне до тога да постане сличан сатани. И опасност за човека се састоји у томе што он не може да стоји на једној тачки: он или иде ка савршенству или пада у моралном смислу, при чему и у једном и у другом случају вуче за собом друге, људе који с њим долазе у додир.

Од давнина постоје истакнути људи и једне и друге врсте. Хришћанска старина нам је дала највише узоре духовног савршенства светих људи; паганство нам је дало супротне примере. Сведејствујућа сила благодати која спасава бира из свих земаљских народа све оне који су у стању да приме спасење у Христу – тако се одвија тајна спасења људи; сатана хвата у своје мреже све оне који постају неспособни да приме благодат Божију: тако се одвија тајна безакоња о којој говори свети апостол Павле. И што се више ближи крају круг Богом одређеног времена за постојање овог света међу људима остаје све мање изабраника благодати и тиме дрскији постаје непријатељ Божји у ширењу свог царства, тиме се ужасније отварају сатанске дубине, о којима пише свети апостол Јован Богослов и тим више се открива и тајна безакоња. У наше време зло више ни не сматра да је потребно да се лицемерно крије под називом добра: оно без икакве сумње објављује да је управо оно истинско добро. И до каквих заиста страшних граница се шире сатанине замисли у борби са добром страшно је и помислити. Сад више није тајна да постоје тајна друштва чији је специјалан циљ уништавање хришћанства, рушење државе, породице, уништење својине и читаве културе коју је човечанство градило хиљадама векова, и претварање читавог човечанства у стање дивљаштва из каменог доба... То није тајна, али да ли многи верују овим чињеницама? Недавно ми је један од поштованих светитеља говорио: “Па шта су то масони? О њима се причају чудовишне ствари, а где су они? Све то личи на неку бајку...” И у друштву човек често има прилике да чује шаљив однос према овој “бајци”.

Недавно је изашла књижица грофице С.Д.Тол под називом “Ноћна браћа. Покушај истраживања масонства у Немачкој.” Од срца бих је препоручио свима онима који сумњају у постојање масонства као изузетно опасне организације за читав културни свет, свима онима који сумњају у то. Ради се о Немачкој, али када човек чита књигу и нехотице почиње да се плаши и за нашу мајницу-Русију. Ако су се лукави Немци упецали на удицу ових сатаниних агената, тим пре на ову удицу може да се ухвати наша простодушност, наша широка руска природа. И читајући о ономе што се догађало у Немачкој, човек се и нехотице сећа свега што се последњих година дешавало код нас у Русији...

Аутор поменуте књижице има за циљ да чињеницама докаже, и на веома убедљив начин доказује: 1) да су масони, или како се у књижици називају, “ноћна браћа”, љути непријатељи сваке хришћанске вере, а нарочито Божанствене личности нашег Спаситеља; 2) да су они непријатељи сваке монархистичке владавине и уопште сваке државности; 3) да су они непријатељи породице и 4) упорни прогонитељи институције приватне својине, осим, наравно, своје личне имовине. Ради остваривања горе наведених циљева они делују на три начина: лукавством, насиљем и издајом. Онима који су склони да масонство сматрају за бајку, непроцењиву услугу може да учини такозвана “Келнска хартија” објављена још 1818. године. Масони не би ништа жалили само када би могли да униште или макар дискредитују овај документ; на срећу по човечанство, ово није могуће учинити. Ова повеља је била пронађена у архиву главне масонске ложе у Хагу с одлукама Конвента слободних зидара који је одржан у Келну 24. јуна 1535. године. Колико је овај документ важан самим масонима види се из тога што је 1835. године искован специјални златник у сећање на 300-годишњицу ове повеље. Из ове повеље се види да масонство представља тајну државу у држави, на чијем челу стоји “мало коме познат, невидљиви начелник или патријарх”, да уз овог патријарха постоји “савет мајстора највишег степена”, да се богослужење масона потпуно разликује од црквеног богослужења, да је и само масонство потпуно туђе и непријатељски расположено према хришћанству, и последња реченица ове хартије: “по календару који се назива хришћанским” одише очигледним презиром према Христу, готово мржњом према Њему. Међутим, нарочито је запањујуће и оно на шта би верујући протестант требало да обрати пажњу то што су од 19 потписа три лица историјски потпуно позната. Ево тих лица: Харманус, надбискуп Келнски, који је уложио све напоре да преведе своју паству из католичанства у лутеранство, адмирал де Колињи, који је био вођа хугенота у Француској, и на крају, чувени Филип Меланхтон, свима познати Лутеров друг, његов саборац и најближи човек. Дакле, тројица најпознатијих посленика Реформације су негирали Христа, били су непријатељи хришћанства, непријатељи не само католицизма, већ и самог лутеранства са свим његовим безбројним огранцима... Одавде није тешко извући закључак да је и сама Реформација била дело масонских руку, при чему ако још увек није доказано да је Лутер био масон, неоспорна чињеница јесте да је његов присан пријатељ, који је на њега имао неограничени утицај био један од масонских вођа... Грофица Тол исправно примећује: “После овога некако чудно звучи назив “Евангелистичка црква” који толико воле да присвајају следбеници витенбершког монаха, који су због нечега присвојили искључиви монопол на свето Јеванђеље.” После овога, примећујем у своје име: постаје јасно због чега масони тако усрдно покушавају да разврате и наш руски народ из православља у исто ово лутеранство: јер оно, ово лутеранство, јесте њихов пород, створен ради рушења хришћанства уз помоћ изопачавања хришћанства које је допустио католицизам. Даље аутор и показује како је масонство ишло руку под руку са лутеранством, како се оно препородило у немачком илуминатству, наводи из тајних масонских докумената говоре посвећенима, у којима се открива масонска теорија порекла свештеника и царева, патриотизма и љубави према домовини... Инструкције овим “свештеницима” веома личе на недавно објављене “Протоколе сионских мудраца”. Занимљиво је да сам оснивач илуминатства Вајсхаупт у писму свом другу исмева своје следбенике. “О људи!” кличе он. “Кад човек помисли да може да им сугерише такве мисли! Никад нисам помишљао да ћу постати оснивач нове религије...”

Занимљива је и страшна клетва којом се масони куну да ће чувати тајну свог учења: већ из ове заклетве може се закључити колико је ова тајна страшна. “Ако не сачувам,” каже масон, “ову тајну, нека ми спале и сажежу уста ужареним гвожђем, нека ми исеку руке, нека ми ишчупају из уста језик, нека ми прекољу грло, нека мој леш буде обешен насред ложе приликом посвећивања новог брата као објекат проклетства и ужаса, нека после тога буде спаљено и пепео расејан на ветру, како на земљи не би остало ни трага, ни сећања на издајника...”

Нека се замисле над овом ужасном заклетвом они који масоне сматрају неким невиним сањалицама. Аутор притом примећује: “И то, свакако, нису празне претње; оне се, наравно сад неће дословно испунити, али масон који је изневерио орден не може добро проћи ни у наше време...”

Каква је то онда асоцијација – масонство? Који је његов циљ? Које је оно потребно?

Аутор одговара: “Постоје две претпоставке: или је масонство дело руку Енглеске која жели да доведе до анархије све народе како би завладала светским благом или су га створили Јевреји ради истих циљева. Истакнута улога Енглеске у ширењу масонства се историјски лако може доказати, јер су оснивачи свих ложа у читавом свету увек били Енглези. Засад је немогуће историјски доказати јеврејски утицај. Он се не може доказати чињеницама, може се доказати само логички. Расејани већ више од два миленијума по земљи, често прогањани, упорни и осветољубиви, Јевреји који мрзе аријске народе, који су навикли да делују тајно, макар и зато да би преживели, одувек су маштали о томе да владају светом, а то ће моћи да остваре тек кад се сруше све бране хришћанске цивилизације, а ради тога треба објавити немилосрдан рат хришћанству, монархистичком уређењу, породици и праву на личну својину, односно учинити оно што раде масони.”

Ако се сетимо да је богоодступнички јеврејски народ заслепљен непомирљивом злобом према самом имену Господа нашег Исуса Христа, да је сам на себе призвао страшну клетву због убиства Христа, да је због овог ужасног злочина од њега на неко време (Рим. 11, 25-26) одступила благодат Божија, која по Промислу чува све земаљске народе припремајући их за прихватање учења о спасењу, да ће се управо из овог народа родити последњи непријатељ хришћанства – антихрист, човек и нехотице долази до закључка да управо овај народ и јесте оруђе сатане у тајни безакоња коју овај остварује у сваком облику, укључујући и страшно масонство... У безумном непријатељству против Бога и људи могу да дођу до осатањености и да изгубе здрав разум, који би морао да дошапне масонима да ће у општој погибелји културе неизбежно погинути и они, ма како лукаво њихови мудраци “мајстори” подметали замке хришћанству и читавој хришћанској култури...

ХИПНОЗА СВЕОПШТЕГ ШКОЛОВАЊА

I

Прича се да индијски јогији имају такву моћ сугестије да одједном могу да хипнотишу огромну масу народа. А мени се чини да моћ хипнозе, ако се схвата у ширем смислу, иде много даље, да се може хипнотисати не само одређена маса, која се може обухватити погледом, већ и хиљаде људи разбацаних по стотинама хиљада квадратних километара, и да им се може сугерисати идеја коју трезан разум и здрава памет никако не

могу да прихвате, и да се ови људи могу натерати да се клањају овој идеји, да јој служе без поговора... Говорим о духовној хипнози. Као најочигледнији пример за то који долази и до смешног, до апсурда, може да послужи мода: ма како бесмислена, ма како разорна она била – њена правила се беспоговорно испуњавају и ако човек има имало новца сматра се да је неваспитано, да је својеврсна срамота, појавити се на балу у демоди хаљини...

Сад ћу навести једну такву идеју, коју сматрам сугерисаном, али знам да ће ме многи назвати мрачњаком, мракобесом и другим ништа мање ласкавим именицама и придевима. Молим само за једно: да се моја мисао не изврће, да се узме њено језгро и да се дубље над њом замислите. Дакле, чујте: тврдим да је идеја свеопштег школовања у облику у којем је схватају душебрижници народног просвећења: сугестија, хипноза, машта, која је неприхватљива здравом разуму у савременим условима живота руског народа. Знам да ће ми казати: ви сте непријатељ народне просвећете, поборник незнања и т.сл. Међутим, ко је доказао да је свеопште школовање исто што и просвећивање народа? Ова два појма су међусобно удаљена као небо и земља. Свако школовање, укључујући и школовање на факултетима, разним универзитетима и академијама јесте управо школовање, преношење ове или оне количине знања, развој само једне стране људског духа – његове умне делатности, а да притом ни из далека нема увек моралну вредност. А то још није просвећење. Сетите се како је наш велики Гогољ дефинисао појам просвећења. Просветити, каже он, значи осветлити, кроз прожети цело човеково духовно биће чистом светлошћу Христовог учења, очистити га од сваке духовне прљавштине: лажи, сујеверја, моралне нечистоте... С наше стране би било несавесно не признати да такво просвећење не даје готово ниједна школа, или ако нека и даје, то у веома малом степену. Исправније би било просвећењем назвати не школовање, већ васпитање, дакле, требало би да ова два појма замене места: као прво – васпитање, као друго – школовање. За живот није толико потребно школовање колико васпитање, и у сваком случају васпитање у хришћанском духу јесте добро само по себи, а школовање само по себи није ни добро ни зло: то је само средство да се чини добро или зло, а без васпитања оно најчешће представља зло...

Јер свима је све ово одавно познато, све су то неоспориве истине, али опет, сви говоре: дајте нам школовање, и то свеопште, и – ни речи о васпитању!...

Рећи ће ми: уз школовање се само по себи подразумева васпитање.

Немојмо бити лицемери, гледајмо у очи самом животу, самом школовању, онаквом какво јесте... Чини ми се да не треба узалуд губити време како би се доказало да све наше школе, и више и средње и основне готово и не размишљају о васпитању: сва њихова брига је усредсређена на учење. Једино још наша сирота школа при цркви нешто чини за васпитање деце народа, али зар је не прогоне због тога, зар не желе због тога да отрују и њу несрећницу? Ја нисам непријатељ описмењавања, али га и не сматрам тако великим благом да се на то бацају милиони који се цеде из народа преступним поспешивањем пијанства: опростите ми, не могу другачије да назовем систем монопола на продају вотке. О, наравно, кад не бисмо имали десет-једанаест милијарди дугова, да не морамо сваке године на ове дугове да плаћамо обавезе од пола милијарде само по основу камата, тада би наша прва дужност била да се побринемо за народну школу – говорим о школи, али још увек не о свеопштем школовању, јер се, кад је реч о свеопштем школовању, треба пре свега побринути да се реши ко ће бити задужен за овај посао – за васпитаче народа – учитеље, а још пре – за пастире, за духовне оце, као васпитаче народа у духу Христовог учења. Међутим, покушајте да то гласно кажете неким нашим творцима закона – на вас ће се обрушити сви громови и муње ове наводно просвећене господе!... Како човек да не

сматра то хипнозом, својеврсним лудилом услед сугерисане фикс-идеје? А да је она сугерисана у то не сумњам. И сугерисали су је непријатељи људског рода – масони и Јевреји. И несумњиво је да је ово свеопште школовање у облику у којем се уводи несумњиво потребно, али оно није потребно народу, већ овим незваним душебрижницима народног добра. Јер нема никакве сумње да ће школовање, ако падне у руке ових просветитеља, бити организовано тако да се из народне душе прогна све што је тако драгоцено руском човеку, за шта је он умирао, за шта је дебело платио страдањем и што је сачувао за хиљаду година свог историјског постојања. Покушајте да затражите да се у народне школе уведу старе књиге које је наш народ толико волео - Часослов и Псалтир: па сам назив ових свештених књига може да их изведе из стања духовне равнотеже: шта вам пада на памет? То је мрачњаштво, клерикализам, опскурантизам и остале безумне речи... Али ако се уместо Јеванђеља и Псалтира деца буду учила по Толстоју – е, то ће бити “просвећење”! За то имамо и довољно учитеља: прича се да се из Сибира и других не тако удаљених места у последње време вретило 22 000 таквих народних просветитеља: управо њих треба запослити и дати им радно место!

Са страхом размишљам о времену кад се буде остварило овакво свеопште школовање. Већ су и сад на неким местима млади мудријаши, наслушавши се свакаких бунцања о ослобођењу, начитавши се јеврејских новина и брошура изгубили и Бога, и савест, и стид и сваки страх и тероришу село: шта ће бити када се читава млада генерација зарази овим отровом? Шта ће бити с народом када цела наша стара генерација оде у гроб? Шта ће бити са нашом Русијом кад отрован неверјем, светогрђем, богохулништвом и различитим модерним масонским бунцањима изродивши се у идиоте од алкохола, нови, болестан и духом и телом нараштај постане господар у рођеној земљи?... Јер ако смо хришћани не смемо да заборавимо да се Бог не да ружити! Не смемо да заборавимо да чак и наука – више не говорим о моралном закону, о правосуђу Божијем - чак и непристрасна наука сведочи да у самим природним законима почива закон освете за кршење моралног закона...

Отварамо нове универзитете онда кад је, може се рећи, наша руска наука банкротирала, кад су је освојили Јевреји, када су годинама празне десетине катедри на универзитетима препуним Јевреја, када су се жреци науке у својој већини претворили у слуге несавесне противнародне политике и антихришћанских лажних учења, и управо у то време смо спремни да бацимо десетине милиона на свеопште школовање, не желећи да спознамо чак ни да ли ћемо наћи довољно учених људи који би опслуживали ове универзитете, ове нове народне школе?... Шта је све то ако не хипноза, некакво лудило рођено на изопаченој идеји просвећивања?

Прво треба отрезнити народ, а затим га просвећивати. Прво га треба спасити од алкохола, од изрођавања, од потпуне погибелји... А оно “просвећење” које му се спрема у виду “свеопштег школовања” с учитељима новог типа ће само убрзати ову пропаст. Ако имате сто милиона вишка – умањите за тај износ опијање народа. Ако не постоји никаква могућност да се одједном одрекнемо прихода од пића, да се уништи свака производња и продаја алкохола у свим његовим видовима уз његово проглашавање за отров попут опијума, хашиша и сличних отрова, уз најстрожу забрану његове продаје и производње – постепено смањујте приход од овог отрова све док се он потпуно не укине. Овај приход држава добија у чистом облику од рецимо пола миилјарди годишње када се изузму трошкови монопола. Сматра се да је могуће да се кроз десет година на “свеопште школовање” троши по сто милиона годишње. Када бисмо имали храбрости да се

привремено одрекнуемо не само “свеопштег школовања” већ и многих каприца и раскошних предмета, на пример, позоришта која се издржавају из државне благајне, оставивши онима који желе да уживају у овој раскоши да се сами брину о проналажењу средстава; кад бисмо на пример, уместо прихода од пића оптеретили акцизама, на пример, сав папир, ма какав био, и много тога другог, ако бисмо чак, на крају крајева, увели порез на приход или неки други порез на све, без изузетка становнике царства, ко зна, можда бисмо и победили до сада наизглед непобедивог непријатеља – народно пијанство! А затим, још неколико година напора како бисмо покрили државне дугове и постали бисмо најсрећнији народ међу земаљским народима, без икаквог прихода од пића. Јер да кажемо истину, сав чисти (како ово није одговарајућа реч! Боље би било рећи – сав нечисти) приход од пића морамо да дајемо повериоцима као камату, а да немамо дугова не бисмо имали ни овај расход. Ето тада би се могло говорити и о свеопштем школовању, и – још један обавезан услов: под надзором и руководством Цркве, и о универзитетима; наравно, у чијем би професорском саставу били поштени служитељи науке, и о многом другом, о чему сада не можемо ни да маштамо...

Али рећи ћу нешто радосније: када би се могао направити експеримент: да се потпуно отрезни макар једна губернија тако што би се потпуно заштитила од вотке – убеђен сам – да би се кроз пет година у њој појавило и то без учешћа буџета и свеопште школовање... И ово чудо би се догодило природно: оно што ова губернија сада троши на пиће она би уштедела, марљивост народа би се удвостручила, утростручила, појавила би се потреба, наша би се и средства код самог становништва, без помоћи буџета, за отварање школа, развој заната, пољопривреде... Зар је ово немогуће? А како у Америци постоје државе где апсолутно нема алкохола? Или је код нас незамисливо оно што је другим народима могуће? Па покажите, на крају крајева, храброст да узмете узде уруке, поверујте у народну савест, позовите свету Цркву у помоћ!.. Јер, ради се о спасењу народа, великог народа, велике државе, јер пред нама стално стоји питање: да ли ће наша света Русија постојати или нестати из историје?

“Постоји време свакој ствари под небом,” каже велики царски мудрац. Доћи ће време и за свеопште школовање. Међутим, прво је на реду питање о спасењу народа од изрођавања, од алкохолизма. И ако постоји могућност да се баци сто милиона на свеопште школовање, баците ове милионе на борбу против алкохола. Како то да се учини јесте посебно питање. Можда постепеним територијалним протеривањем алкохола, на пример: од такве и такве губерније се добија 20 милиона, одредите да се у року од две године затворе сва до једног места продаје алкохола у тој области, а против тајне продаје треба увести драконске законе да се не би могло шпекулисати. Кроз десетак-двадесетак година Русија ће се избавити од вотке... А можда ће паметни људи смислити други систем за борбу против алкохола. Било како било, али ако не желимо да нестанемо без трага са страница историје или да се претворимо у теглећу марву Јевреја пре свега треба да објавимо рат без милости алкохолу. А свеопште школовање нас неће спасити од свеопште погибелји...

Пишем ове редове и размишљам: а хоће ли их моји читаоци прочитати до краја? Зар неће рећи: “Ух, ала машта архијереј? Да ли је уопште могуће ово о чему он говори?”

Да, наравно да је незамисливо ако међу нама нема јунака мисли и дела, ако смо тако троми да не желимо да испољимо нимало иницијативе, ако допустимо да нас водају разновразни либерали – слуге масонства и јеврејства. И болно је и горко бити свестан да неки Азијати-Јапанци, пагани по вери, неплеменити Аријевци и Монголи жуте коже више

од нас воле своју домовину, испољавају више иницијативе у државном животу... А ми потомци великих подвижника Русије, ми, носиоци најбољих завета хришћанске културе у православљу, ми који смо тек недавно у једну целину објединили шестину земаљске кугле, ми који имамо најидеалнију власт коју представља Божији помазаник – самодржац, ми се авај, плашимо да мућнемо сопственом главом како бисмо спасили себе, своју рођену Русију, ми се стидимо да кажемо било шта што ће изгледати нелиберално, “Европи”, или боље да отворено кажемо Јеврејима-масонима, ми ропски понављамо оно што нам дошапну ови фарисеји-лицемери!.. Јер они имају тако богате резерве лепих, премда у суштини празних речи: “слобода савести, слобода штампе, слобода окупљања, савеза... свеопште школовање, највиша наука” итд. итд. без краја и конца! И све ове речи имају неку магијску, хипнотичку моћ, ми нисмо у стању да се одупремо овој магији. Ми чак не смемо ни да помислимо слободном руском памећу, слободном руском, како су говорили наши дедови, мозгалицом... И они, наши непријатељи, то одлично знају и одлично играју на ову нашу болну карту. Чим човек гласно каже своју руску, отворену реч они одмах ударе у такав лавез да човек није рад да покаже храброст, јер није сигуран да ће га подржати своји, Руси. Докле смо дошли? До таквог понижења, до такве бруке! Заиста, човека постаје срамота за нашу интелигенцију, за наше владајуће кругове! Срамота је, али је и грешно! Грешно је пред Богом, грешно и пред народом...

II

Завршио сам свој дневник о свеопштем школовању каа сам добио број 282 “Руског знамења” у којем сам прочитао чланак г-дина Фитија “Како је франк-масонство освојило народну школу у Француској”. Веома топло би х препоручио свима онима који се још увек нису ухватили у мрежу ове проклете тајне организације, који воле нашу мајчицу-Русију православну, који јој желе добро, да више пута прочитају овај чланак. И видели би како заиста нема ничег новог под сунцем и како нашу сироту домовину воде истим онаквим богоодступничким путем којим су франк-масони већ довели јадну Француску на ивицу провалије. Ми спавамо, а ова деца сатане код нас раде толико успешно да су на последњем масонском конвенту прошлог септембра одржали неколико “победничких ватромета” односно експлозија аплауза у част “оне велике земље у којој је без обзира на све потскоће, франк-масонство за ове године успело да оствари изузетно важне резултате.” Која је то земља и какви су то резултати, примећује аутор, никоме није тешко да се досети...

Масонима званично није дозвољено да врше пропаганду у Русији. Међутим, они су се код нас увукли под разним називима и чврсто засели и поставили своје погубне замке по читавој Русији. Код нас је створено мноштво разноразних “лига”, а у последње време је у Петрограду рођен “француски институт”, чији је задатак “ширење француских идеја у руском народу”. Какве су то идеје – ко чита треба да разуме. Како масони да не прослављају победу над нама! Треба се чудити како су ослепили наши људи на власти да ништа не виде, да их ништа не брине, да ништа не подозревају?

Историја Француске у прошлом веку јасно показује чему масони теже и код нас. Њихов главни задатак је “дехришћанизација” читавог човечанства, уништавање хришћанства, а са њим и сваке културе на земљи, и претварање свих људи у сопствену теглећу марву. С тим циљем они и освајају школу, искорењују из деце свако религиозно, морално и патриотско осећање, брижљиво избацују име Божије из уџбеника, а кад им то

није згодно, намерно пишу удбенике у којима нема ни речи о Богу, о Цркви, о љубави према отаџбини... У несрећној Француској је све ово готово остварено, а нас очекује... И тамо је све почело од закона о свеопштем бесплатном школовању и протеривању клира из школе, као што неки маштају и код нас да ураде. И тамо су од цркве одузели све школе као што желе да одзму и од нас. Тамо је дошло до тога да су сви учитељи чланови масонских ложа, да су Распећа и други предмети религиозне садржине избачени из школа, да је молитва у школама забрањена, учитељима и учитељицама је најстрожије забрањено да иду у цркву и да воде децу у цркву и чак покушавају да кажњавају родитеље ако буду водили децу у храм Божји... Стручњаци безбожништва су саставили и катихизис, који се завршава следећим исповедањем вере:

“Ја верујем у Земљу, створитељку сваке материје; ја верујем у Разум, Творца сваке праведности; ја верујем у Солидарност, извор сваке моћи. Човечанство поседује ове три ствари, човечанство због тога само може да достигне Савршенство. Тако мора бити и тако ће и бити. Амин.”

На тај начин се читава основна народна школа у потпуности наша у власти масона. Неупоредиво лакше и брже су масони завладали средњим и вишим школама. Као моћно оруђе за то је послужила штампа која је готово у потпуности у њиховим рукама. Штампа је припремила јавно мњење. Аутор каже: “Све је било размотрено и предвиђено с изузетном умешношћу. Велики Исток (централна масонска ложа) је добро схватао да се велика дела не остварују без тешкоћа и зато се, када је понеки његов пројекат у палати наилазио на крик ужаса и протеста тиме нимало није збуњивао, јер је то већ било предвиђено. Обично би се после изношења неког лудачког предлога исти предавао комисији парламента, која је у складу с инструкцијама добијеним одакле је и требало да их добије, мало је мењала нацрт закона, нешто ублажавала и избацивала из њега. Отров је био разводњен, чаша заслађена, али је напитака сачувао сву снагу своје штетности. А у међувремену се негодовање мало помало смиривало, протести су постајали све слабији... И шта? Добро је и ово што смо добили! Могло је да буде и горе... На крају, када се нацрт закона поново предавао палати на разматрање у њега су уношене још једна-две незнатне, ситне исправке и – злочиначки закон је прошао!.. Уморно, обесхрабрено јавно мњење се покоравало. А штампа не спава “лукавим чланцима ствара илузију наводног успеха оствареног новим законом.”

Читајући ове редове човек бива запањен: па буквално све ово се дешава и код нас, у нашим “домовима”! Све то ми, чланови Државног савета видимо својим очима! Јер управо тако је прошао (хвала Богу – цар га није потписао) предлог закона о распописама; тако је прошао предлог закона о преласку из једне вере у другу; тако сада треба да прођу предлози закона о празницима и свеопштем школовању. Очигледно је да масони код нас раде без икаквог стида. Па и чега да се стиде када им је све на услузи: и штампа, и јавно мњење, и представници власти, и наше тобожње законодавне институције... Ако им се погледа у душу види се да и они маштају о истом оном о чему већ говоре њихова француска “браћа”: “Док радикално не променимо мозак наших суграђана, док им не дамо потпуно другачије ментално усмерење француске (читај: руске) деце фран-масонство треба да сматра да још ништа није учинило... Зато свим силама треба радити на томе да прође закон којим би се родитељима, рођацима и старатељима формално забранило да васпитавају своју децу у било којој религији под претњом лишавања њиховог родитељског, рођачког и старатељског ауторитета и легалне власти и одузимања деце и поверавања исте, о трошку криваца, држави.”

И нема сумње да ће се уколико руски народ не пружи снажан отпор овим жељама и код нас десити исто што и у Француској. И ми ћемо са ужасом видети прогоне православне вере од стране ових сатанских слугу, који ће нам одузимати и децу како би их васпитавали у мржњи према нашој светој вери, и ми ћемо, како се добро изразио “Колокол” имати своје јаничаре, и код нас ће и то пре него у Француској – почети да лије хришћанска крв...

Ево шта заправо желе они који се толико труде да се код нас уведе свеопште школовање! Не господа министри који су саставили овај нацрт закона, већ они који су досађивали овим министрима тражећи овај нацрт закона...

Треба најзад да се освестимо док још није касно! Треба одлучно и чврсто да прекинемо пријатељство с владом Француске која је издала Христа и отворено служи сатани! Треба да се уздамо у своју руску памет и да идемо својим, Богом указаним путем! Јер, заиста је мучно ово слугерисање непријатељима људског рода, ово гмизање пред ругобом опустошења која влада у несрећној Француској и која већ многе народе упропашћава...

1912.

ДА ЛИ СУ БОГУ УГОДНЕ “ДРУГЕ” ВЕРЕ?

Истина је само једна.

Истинита вера је само једна. То је православна вера.

Свака неправославна вера има у себи или примесе лажи или је у потпуности лажна.

Отац лажи је ђаво, а Бог мрзи лаж.

Требало би да ово за православног хришћанина буду најпростије, најнесумњивије истине. Ако он верује у свету, саборну и апостолску Цркву он мора да верује и то да је она стуб и утврђење спасоносне истине, да су у њу, као у ризницу апостоли и богоносни људи – учитељи Цркве унели све што је православном хришћанину потребно за спасење. А то би требало да значи: слушај Цркву, прибегавај њеним Тајнама, ради оно што ти она заповеда и спасићеш се. А она заповеда да се поштују и испуњавају заповести Божије. И то је све...

Зашто онда после тога православни хришћанин још треба да пита: “Да ли су Богу угодне друге вере: протестантска, латинска и остале којима се ни броја не зна?” Одговор је јасан сам по себи. Ја више не говорим о паганству, исламу и јудаизму с његовим Талмудом. Чак и за хришћанске вероисповести верни син Цркве ће рећи оно што је говорио незаборавни светитељ Теофан: “Не желим да судим о томе да ли ће се католици спасити – знам само једно: ако оставим православље и одем у католицизам несумњиво ћу пропасти.” Бог жели да се сви спасу и да сви знају истину; Његови путеви су недокучиви; ко није могао да спозна чисту истину каква је истина нашег светог православља од њега ће се мање и тражити, али ће се ипак тражити, а ономе ко је имао апсолутну могућност и ко је спознао благо православне истине, али је изневерио ову истину, нема опроштаја: он ће пропасти ако се не покаје.

Изгледа да је све јасно као Божји дан: “Не тражи оно што је изнад тебе, и не испитуј оно чему ниси дорастао: оно што ти је заповеђено – извршавај” и – биће ти доста! Ко си ти да желиш да знаш недокучиве судове и судбине Божије? Знај себе и доста ти је.

Међутим, постоје и тако радознали људи који се не задовољавају оваквим неоспорним истинама и који су чак спремни да се против њих споре. Они желе да

проникну у судове Божије и као да се препиру са Самим Господом Богом. Заборављају мудре речи апостола: Зар лончар нема власти над калом да од једне гукe начини један суд за част а други за срамоту? (Рим. 9, 21) Или си незадовољан што си суд “за част”? Смири се у свом уму, благодари што поседујеш чисто благо истине, моли се да останеш у истини и препусти Богу судбине оних људи који не припадају твојој мајци Цркви, чак и ако су ти рођаци по телу. Тешко ти је да то чујеш? Али зар мислиш да си милостивији од Господа Бога, мудрији од Цркве, ове чуварке мудрости Божије? Прекоревај себе што не желиш, не умеш, што не радиш на томе да своје рођаке учиниш заједничарима у ризници благодати, која се тако обилно излива од Цркве у њеним тајнама, у њеном богослужењу, у њеном учењу о нашем спасењу. То је твој дуг, ти си дужан да се побринеш да се присаједине Цркви најпре они који су ти ближњи по крви, али по духу још увек туђи људи. А ти као да желиш да их Црква насилно привуче у своја недра без њихове воље и пристанка и то још после смрти? Ти желиш да Бог, Господ наш Исус Христос Који је створио Своју Цркву ради чувања чисте истине, допусти да у њој бораве у свесној, тврдоглавој лажи, у виду оних заблуда којих се придржавају, латини, протестанти и други припадници других вера, који је се придржавају тако јако да сматрају да православна Црква припада некој јереси: да ли је то могуће? Наравно, само Онај Који зна људска срца зна колико је свесно неко ко није у православљу удаљен од православне истине и придржава се лажи: сурови фантик језуит који православлe назива “пасјом вером” који лаж ставља у ред морално допуштених појмова, чије је правило: “Циљ оправдава средства”, или простодушан француски сељак који једва да уме да чита и који уопште није упознат са тананостима богословских спрова и који верује у простоти свог срца онако како га учи духовни отац и с вером прима тајне своје цркве. Познате су речи Господа да ће онај ко је знао вољу свог господара и није учинио оно што треба бити много бијен, а онај који није знао и није учинио по вољи његовој бити мало бијен. Ко зна путеве Господње? Путеве Његовог милосрђа? Ево, можда за овакве простодушне људе, који готово нису криви за своје одступање од православлa “земаљске преграде” по речима Кијевског митрополита Платона, “и не долазе до неба”, али то је већ Божија ствар, а не наша, а за православног је преступно да се узда у ову тврдњу и да у тој нади тражи себи оправдање за изневеравање... Јер то није општецрквено учење, већ мишљење једног светитеља; њега могу да деле многи, али то још није Црква. За православног хришћанина нема ни потребе да се удубљује у испитивања: да ли човек може да се спаси ван православлa? Кад би било могуће Црква би примала у своја недра инославне без икаквог одрицања од лажних учења која она сматра јеретичкима, неправославнима. Не би било ни разлике у вероисповестима. Очигледно је да Црква не општи у молитви и тајнама с припадницима других религија као са онима који су јој туђи, који нису њена деца. И њена деца немају права да мудрују по свом и морају да погну главу пред њеним божанственим ауторитетом. Спасење би било могуће чак и за сатану, али Бог не врши насиље над слободом Својих створења, а сатана због своје богоборачке гордости никада неће покорити своју вољу и смирено признати своје богоодступништво. Људи нису демони, нису духови злобе, они имају потпуну могућност да се смире и прочитајте поучну повест у житију преподобног Антонија Великог о томе како су два демона долазила код њега да га питају: да ли је за њих могуће покајање? Анђео Божји је јавио угоднику Божијем да Господ никога не одбија, ма ко да дође к Њему у покајању, чак и кад би и сам сатана дошао, али “древна злоба не може бити нова добродетел”. Људи нису демони, нису духови злобе: они имају потпуну могућност да се смире и да принесу покајање, али треба да га принесу својом вољом, да открију своје

срце за благодат која је увек спремна да нам помогне у делу нашег спасења. А ми из љубави према њима треба да предузмемо све мере да бисмо им помогли у томе, усмеравајући их на општење са Црквом, откривајући им, наравно, ако они не буду одбацивали, све ризнице благодати које Црква чува. И ово ће бити бесконачно много благодаторније од радозналих питања о томе: да ли су Богу угодне вере у којима су по сведочанству ваше мајке Цркве, лажна мудровања умешана у чисту истину православља. Заблуделе треба жалити, а не понављати њихове заблуде. Тим пре се треба чувати од заразе ових заблуда. Наравно да Богу нису угодне јереси: то је коров међу пшеницом чистог учења и као што штетна семена помешана са пшеницом пшеницу чине отровом кад се претвори у хлеб, тако и лажна учења примљена у срце заједно с чистим учењем Цркве шкоде души хришћанина. Да ли се чак може и питати: јесу ли Богу угодне овакве вероисповести отроване лажним учењем? Јасно је да нису. На питање о могућности спасења у овим исповестима постоји један одговор: само у Православној Цркви се може стећи спасење. Тако учи сама Црква. И тако мора бити. Јер је спасење само у истини, а истина је само једна, као што је и Црква једна: верујем у једину свету саборну и апостолску Цркву, каже се у нашем символу вере.

1914.

ЛЕВИЧАРИ И ДЕСНИЧАРИ

Кад човек у слободним тренуцима остане сам и почне да размишља о ономе што се дешава око нас, шта занима наше такозвано интелектуално друштво, шта га брине, шта оно тражи; кад почне све то да мери нашим рођеним православним погледом на свет и нехотице се рађа питање: па куда ми то, на крају крајева идемо? Куда нас воде такозвани “руководиоци јавног мњења”? Чују се речи које могу имати различит смисао – како се коме свиђа, речи наизглед милозвучне, замамне, али авај, често – празне, такве које ће ако их будете користили, сабеседник другог погледа на свет схватати на свој начин, не онако као што их ви схватате, већ онако како он жели да их свати... Узмимо на пример, реч “прогрес”. То није руска реч; у преводу просто значи “напредовање”. А куда, у ком правцу – напред? Објашњавају – у лепшу будућност. Али у чему се састоји и како се схвата ова лепша будућност? Какве су особине боље? Е, ту свако нека схвата како сам зна. Исто је и са речима: “слобода”, “просвета” и многим другим.

Међутим, постоје речи које се данас мало-мало па чују са свих страна, и обе означавају тражење лепше будућности; то су речи: “десни” и “леви”. Десничарске партије, токови, новине, левичарске партије, левичарске новине, правци и сл. Признајем: кад чујем ове речи и нехотице ми падају на памет оне страшне речи које ће у последњи дан света рећи Цар онима који су Му с десне стране, и рећи и онима који су Му са леве стране (Мт. 25, 34, 41). Плашим се прекора за светогрдну паралелу између Судије света и оних од којих с десне и с леве стране седе парламентарци и други чланови државних и друштвених институција: али ја не говорим о председницима – и они сами могу да буду леви или десни, - већ само о подели на десне и на леве: она је карактеристична већ и по самим принципима њихове деобе и по оној слободи с којом су они сами кренули на једну или на другу страну, сами су слободно изабрали за себе назив десних или левих. Желео бих да упитам: да ли је барем један од десних помислио на шта се обавезује називајући себе “десним”? О “левима” ни не говорим: они се поносе својом припадношћу левим партијама

и наравно да не верују у страшни суд који ће доћи, иако се многи од њих још увек називају “хришћанима”.

Рећи ће ми да назив “десни” и “леви” нема никакве везе са Јеванђељем. Ја то ни не тврдим. Ни једна ни друга страна у крајњу руку нису о томе размишљале. Али, видите каква је то подударност. Зашто су заштитници Цркве, присталице традиционалних предања, названи “деснима”, а њихови противници “левима”? Зашто и једни и други у државним институцијама седе управо с десне и са леве стране господина председника? Зашто се ни једни ни други, а нарочито леви, нимало не вређају кад им се додељују управо такви називи? Тако су навикли, тако се уобичајило. Добро, да знамо. Што је човек даље од Цркве тим је више лево, што је ближе Цркви тим је више десно. Црква и њени идеали на тај начин представљају неко мерило левог и десног. Добро је и у том смислу што знамо идеале Цркве, не само њене небеске идеале, већ и земаљске по руководству небеских. Црква жели да и на земљи види известан одраз неба. Леви не желе да знају за небо и сањају о томе да саграде своје небо на земљи. Црква тежи ка томе да и земаљско некако приближи небу; свет који представљају леви жели и небо да приземљи и све идеално да привуче ка земљи, да натера људе да служе земаљском. Наша Црква има у мислима вечност: свет је на њу заборавио, не верује у њу, сматра је бајком. Због тога и размишља само о пролазном. Кад левичари говоре о Цркви они или говоре о њој с презиром, као о већ преживелој установи, као о рудименту из давних векова – то су крајњи левичари; или се труде да је прекроје по своме, како би је учинили послушним оруђем својих снова – то су полусвесни левичари, спремни да служе и Богу и мамону, подједнако и небу и земљи. Не негирам да левичарима понекад припадају и верници, који су несвесно привучени углавном левом штампом и њеном лукавом хипнозом. У наше време се заборавља да је у темељ руског народног погледа на свет како друштвеног тако и политичког дубоко укореењен управо црквени поглед на свет. Руски народ се, примивши православно хришћанство заувек њему препустио, не допуштајући никакве компромисе са савешћу, у потпуности верујући да су идеали Цркве чиста, од Бога дата истина, која не допушта никакве људске исправке у својој суштини и само у својим словесним изразима допушта неке промене, које се не тичу суштине. Ево наши “десни” се упињу да се колико год могу чврсто држе црквеног погледа на свет, при чему се, као људи понекад превише држе слова, а понекад, тражећи дух, скрећу са правог пута и унеколико у страну. “Леви”, насупрот томе, не желе да се држе рођеног руског, а то значи ни општецрквеног погледа на свет и узимају себи узор у западним погледима на свет, где је људско помешано са божанственим, понекад га надвладава и због тога и уноси несклад у човеков општи поглед на свет. Отуда је код “десних” поглед на свет сродан народној души, а код “левих” јој је он туђ и улива деснима бојазан: да некако не изгубе драго и рођено уколико га усвоје у животу.

У последњи дан света доћи ће до коначног потпуног одвајања “десних” од “левих”; сада тога још увек нема: као што је на њиви пшеница често помешана са коровом тако се и на грешној земљи “десни” људи мешају с “левима”, а и у самим људима се десни поглед на свет у приличној мери меша са левим. Стога настаје, да тако кажемо, шаренило: понеки себе сматра потпуно “десним”, али се у њему крије такав леви поглед на свет да се десни плаши да дође с њим у ближу везу. Пример: неки патриоти дозвољавају себи да без поштовања говоре о праведницима Старог Завета примењујући на њихова дела узвишене идеале Новог Завета и на тај начин долазе у суштинску противречност с учењем Цркве и

светим оцима. Заиста десни човек ово себи никада неће дозволити: он је верни син Цркве и њено учење је за њега изнад свих личних мишљења, макар наизглед и “научних”.

У наше дане десне и леве најоштрије деле питања државног живота, која “десни” стављају на своју заставу: Православље, Самодржавље и Народност. Наизглед: православље је директно црквено питање, а какве везе са Црквом имају самодржавље и народност?

Одговор на ова питања даје сам живот. Сад је захваљујући рату са Немцима свима постало очигледно куда наш прост народ води немачка вера, шгунда и баптизам, о другим сектама и да не говоримо. Несрећници који су скренули са правог пута престају да буду не само православни, већ и Руси, они постају непријатељи рођене Цркве, губе изглед свог народа; православни самодржавни цар постаје туђ њиховој души, они почињу више да воле немачког кајзера од рођеног цара. Сав њихов поглед на свет постаје туђ, неруски. Постоје сведочанства да они и по свом спољашњем изгледу престају да личе на Русе. Јасно је да су такви људи изгубљени за Русију као деца, као верни синови. “Десни” људи то виде, тешко им је и они ревносно бране православну веру, чак и само у име саме Русије, не говорећи о духовној страни питања, о спасењу душе своје браће. А левима су све вере добре, они су спремни да дају потпуну слободу свакој пропаганди, нема везе да ли је она немачка или нека друга. За њих претварање Руса и у Немце нема неког великог значаја, само нека њихов идол – принцип слободе вероисповести - буде сачуван. Исто тако за десне самодржавни облик владавине у рођеној Русији представља неприкосновену светињу за коју су они спремни да дају свој живот; док је за леве то застарели режим, који треба уништити. Десни у свом цару виде рођеног оца с којим улажење у некакве преговоре, у устав, представља светогрђе, грех пред Богом, одступање од заповести Божије: “Пошгуј оца твојега и матер твоју,” зато што је Цар Богом дани отац народа, који се воли без размишљања, дат од Самог Бога, Божијом милошћу, са свим правима оца, законодавца, и представља на изванредан начин образ Бога Сведржитеља. “Бог нам је,” говори митрополит Филарет Московски, “по слици Свог сведржитељства дао самодржавног цара”, којег је и помазао у великој тајни миропомазања даровавши му и снагу, и мудрост за управљање народом. Леви ништа од овога не признају: за њих је Цар човек исти као и сви “председници” с којима се могу склапати договори, с којим се може преговарати о условима, а то значи, којег у неким њима познатим приликама не морају ни да слушају; то само по себи проистиче из учења о ограниченој царској власти. Отуда снови о уставу, о постепеном, ако се већ не може одједном, освајању власти, о претварању цара у некакав безвољни фетиш који само “царује, али не управља”, Црква учи и десни верују да је срце царско у руци Божијој; леви то никада неће рећи: њима је потпуно туђ такав мистички елемент у народној души. И док је Русија православна дотле ће бити и самодржавна: ово одлично схватају вође левих, и на сваки начин покушавају да ослабе православље, дајући свакакве олакшице инославнима, расколницима и јеретицима. У дубокој основи православља почива света црта подражавања Христу – смирење; потпуно, у простоти срца поверење и верност Богу и Његовој Цркви; а отуда и од Бога постављеном цару; православлац мисли да није његова ствар о томе да расуђује о грађанским, политичким правима све док ова права не постану његова дужност, нарочито у односу на државу. Он је обавезан да испуни дужност, укључујући и мучеништво, и он ће је тим лакше испунити уколико је то његово право. Левичари размишљају обрнуто: они свуда траже своја права често чак заборављајући на дужност. И другима на све начине сугеришу да траже разна “права” у свим областима живота. Њихово мишљење иде у супротном

смеру: десничар говори: заборави на своја права, испуни пре свега своју дужност, а право остваруј онда када оно постане твоја дужност. Леви каже: пре свега треба да оствариш своја права, а касније ћеш да испуњаваш дужност. Десни мисли: прво дужност, а затим право, као плод дужности, као награда за његово извршење. Ево због чега он мирно чека то право знајући за њега, али не маштајући да га стекне другачије осим да га прими као дужност. Леви признаје да је “право” на изванредан начин човеку урођено: већ и само због тога што је он човек, без икакве везе са тим да ли је он своје право заслужио, а он може, а ако може, онда то значи и да мора да га добије. А да ли је он способан, да ли је у стању да оствари своје право леви о томе ни не размишља. Код десних као животни принцип служи морално начело, а код левих правно, а и оно је понекад сумњиво чак и у правном смислу. Може се опростити када о слободи пропаганде маштају јеретици, расколници, инославни сваке врсте и они који другачије мисле, али православни десничар никада неће моћи да схвати: како то да православна руска власт и то још на основу закона, може да дозволи да се проповеда неправославно учење међу православним људима? Ако је православље истина како онда цлада као отац народа, као слуга великог оца - цара, може мирно да дозволи да његову децу развраћају некакви пропагатори, јеретици, не само упропаштавајући његову душу, већ и одвајајући од целине народне људе, чланове живог народног тела, и чинећи их непријатељима народне вере, чак и народног духа? Целовитост погледа на свет и здрав разум заиста оданог сина Русије ово не могу да дозволе. Зар је мало онога што би желели на пример, Немци, кад би се њиховим проповедницима дала слобода да шетају по рођеној Русији, да развраћају простодушне православце у њихов баптизам, шгунду и остале јереси! Па шта то значи? Није ваљда да им треба дати слободу? Да ли може десни, који воли своју рођену Русију и свету православну веру, да ли то може мирно да дозволи? А ево наши леви, који себе још називају “прогресивцима”, односно онима који иду “напред” ово не само да дозвољавају, већ су спремни то и да захтевају... Дobar је прогрес – “кретање напред”! Куда? У власт мрака, лажних учења, далеко од светлости православне истине? Да, то је кретање, само не ка бољем, већ несумњиво ка уништавању Русије, ка погибелји народној... Али такви су леви. Такав је њихов однос према рођеној вери, рођеној, кажем, зато што ако би се побројали макар чланови Државне думе, који се називају члановима “прогресивног блока”, испоставило би се да Руса тамо има више него иновераца, него инославних – наравно, ако се има у виду оно што им пише у пасошу!

Дакле, десни и леви имају потпуно супротан поглед на свет. Чак је и сама основа овог погледа на свет различита до супротности: тамо, код десних, као што сам већ рекао, постоји смирење којим се подражава Христу; овде, код левих је – самовоља. Тамо је хришћански морални принцип, овде пагански правни смисао. Тамо је прво дужност, а затим право; овде је прво право, а тек онда дужност. Тамо је прво опште, општедржавно, општецрквено добро, са заборављањем личног добра; овде је прво личност, а тек онда заједничко добро, притом не општецрквено, не небеско, већ само земаљско. Али и у овим условима десни би још могли да се помире са постојањем левих партија, или у крајњој мери да воде са њима поштenu борбу на принципима: јер истина је једна и онај ко је поштено тражи ће је наћи, само да не вара своју савест, само да буде свестан да се према противнику треба односити по савести и часно. Међутим, авај, таква је савест левих, и због тога је таква и њихова логика да се у име њихове идеје све може заборавити, и савест, и дужност, и света истина више не мора да се тражи, већ се човек може крити од ње, чак и ако би била очигледна, иза разноразних софизама... Овде се и најочигледније чињенице

онда заборављају, овде се све склања у страну, само нека ликује њихов софизам! И ово је разумљиво: код многих левих је засијало јеврејско злато у очима, многим тупавим људима, привученим модом левог усмерења су стављене наочари од стране леве штампе; многи се стиде да не буду леви: јер то данас није модерно, а многи имају користи да буду такви, корисно је и у материјалном погледу, јер се може добити добро место, а и не материјално, јер ће их похвалити у новинама као напредне, либералне људе, и у друштву које нажалост нема сопствено мишљење, већ се задовољава истим овим новинама - човек може да буде сматран за “паметног” човека који није назадњак. А зна се у чијим су рукама наше друштво и наша штампа. После овога је јасно да је деснима веома тешко: они не могу да користе непоштена средства којима се тако широко користе леви углавном уз помоћ својих новина. Понекад човек просто не може да нађе где да штампа своје истините речи. Истина, постоји још двоје-троје десничарских новина, али је број њихових претплатника у поређењу са читаоцима левичарских новина тако скроман да ће ваш протест, ваш ватрени чланак остати готово непримећен. Борба постаје неравноправна. Идеје левих све више расту, шире се, овладавају читалачким масама, а готово нико им се не одупире. Левичари су створили доста друштава, која законом нису призната, али без обзира на то делују отворено и имају у државним институцијама своје представнике који се уједињују у групе. У последње време левичари су стекли такву моћ да су повукли за собом и неке умереније групе и ујединили их под називом “прогресивни блок”. Треба ли говорити о штети таквих друштава по државу, о таквој слободи зла, јер било како било, али са наше православне тачке гледишта, по нашем уверењу – једино могуће, то значи водити нашу православну Русију, наш добри, верујући руски народ, на крају крајева, на леву страну Онога Који ће доћи да суди живима и мртвима?.. И може ли служител Цркве ћутке да гледа на ову погибелну појаву која лишава нашу Русију Божијег благослова?..

Пишем ове редове и истовремено размишљам: да ли ће ико чути овај јад душе? Да ли ће људи престати да се играју ватром? Да ли ће пожалити многострадални народ, а са њим и драгу Русију православну?..

Мати Божија! Спаси земљу Руску!..

1915.

Патријарх Московски и целе Русије Тихон

НОВОГОДИШЊА БЕСЕДА

Протекла година је била година изградње руске државе. Али авај! Зар она не подсећа на жалосно искуство вавилонске градње?

“А бијаше на цијелој земљи један језик једнаке ријечи. Послије рекоше: хајде да сазидамо град и кулу, којој ће врх бити до неба, да стечемо себи име, да се не бисмо расијали по земљи. А Господ сиђе да види град и кулу, што зидаху синови човјечији. И рече Господ: гле, народ један, и један језик у свијех, и то почеше радити, и неће им сметати ништа да ураде што су наумили. Хајде да сиђемо, и да им пометемо језик да не разумију један другога што говоре. Тако их Господ расу оданде по свој земљи (1 Мојс. 1, 1, 4-8). Господу није била угодна изградња Вавилонске куле, противна плановима Божанственог домостроја. “Да стечемо себи име” – зар нас ово не подсећа на жељу наших прародитеља да буду као богови (1 Мојс. 3, 5); и језик који је до тада био јединствен

поделио се на разна племена, која су међусобно непријатељска и која се међусобно истребљују.

Ако Господ не сагради кућу узалуд се труде они који је граде; узалуд рано устајете, касно лежете (Пс. 126, 1-2). Ово се у стара времена испунило на вавилонским градитељима. Дешава се и данас на наше очи. И наши градитељи желе себи да саграде име, својим реформама и декретима да усреће не само несрећни руски народ, већ и читав свет, чак и много културније народе од нас. И овај њихов надмени посао задесиће иста судбина која је задесила замисли Вавилонца: уместо добра донеће им горко разочарење. Желећи да нас учине богатима и људима који ни у чему не оскудевају они нас у ствари претварају у несрећне, јадне, сиромашне и наге (Апок. 3, 17). Уместо доскора велике, моћне, непријатељима страшне и јаке Русије они су од ње направили само жалосно име, празно место, разбивши је на делове који у међусобном рату прождиру једни друге. Кад човек чита Јеремијин плач и нехотице речима пророка оплакује и нашу драгу домовину.

Како је Господ на земљу збацио нашу лепоту, како је разрушио тврђаве, како је одбацио царева и кнезове наше. Некада многољудна земља је постала усамљена “као удовица, град који бјеше пун народа! велик међу народима, глава међу земљама потпаде под данак. Једнако плаче ноћу и сузе су му на образима, нема никога од свијех који га љубљаху да га потјешу. Сви га пријатељи његови изневјерише, посташе му непријатељи. Противници његови посташе глава, непријатељима је његовијем добро. Непријатељ посеже руком на све драге ствари његове, сав народ његов уздише тражећи хљеба, дају драгоцјене ствари своје за јело да окријепе душу. “Погледај, Господе, и види како сам поништен!” Дјеца и шгу хљеба, а нема никога да им ломи. Који јеђаху послатице, гину на улицама; који одрастоше у скерлету, ваљају се по буњишту” (Плач. 1, 1-2, 5, 10-11; 4, 4-5). И то је у земљи која је била житница читаве Европе и најславнија по свом богатству.

И сав овај распад и оскудица су због тога што се данас руска држава гради без Бога. Зар смо чули из уста својих владара свето име Господње у нашим многобројним саветима, парламентима, предпарламентима? Не, они се уздају само у своје снаге, желе да стекну име себи, а не онако како су наши благочестиви преци који су не себи, већ имену Господњем узносили славу. Зато ће се Свевишњи смејати плановима нашим и разрушити савете наше. Заиста је праведан Господ, јер се супротих заповијести Његовој (Плач. 1, 18).

Заборавили смо Господа! Јурнули смо за новом срећом, почели смо да трчимо за преварним сенкама, прилепили смо се за земљу, за новац, опили смо се вином слободе, - и то тако да од свега зграбимо што је могуће више, да узмемо само за себе, да другима ништа не остане. Бринемо се о ономе што пролази, - а потпуно заборављамо да се бринемо о души, о бесмртним стварима. Отуда и наше бриге о стварању “амбара и житница” затичу невоље. Црква осуђује такву нашу градњу, и ми одлучно упозоравамо да нећемо имати никаквог успеха док се не сетимо Бога, без Којег се ништа не може чинити (Јн. 15, 5), док Му се не обратимо свим срцем и свим умом својим (Мт. 22, 37). Сад се све чешће чују гласови да неће наше замисли и градитељски напори којима смо били тако богати протекле године, спасити Русију, већ само чудо – ако га будемо достојни.

Молимо Господа да Он благослови венац наступајуће године Својом благошћу и нека она буде за Русију лето Господње благопријатно (Ис. 61, 2).

1. јануар 1918.

РУСИЈА СЕ ОГУБАВИЛА

(Поука изречена на Литургији у Николо-Воробјинској цркви у Москви
14. јануара 1918. г.)

Драга браћо, мало престе чули у Јеванђељу причу о томе како је Господ наш Исус Христос исцелио десет губаваца.

Губа је страшна, тешка болест, која се често среће на Истоку. Болесниково тело покривају ране и чиреви, кожа му пуца и гноји се, делови тела опадају (Јов. 7, 5) и све ово траје годинама! Страдалници чекају смрт, а ње нема, и обрадовали би се до усхићења ако би сишли у гроб (Јов. 3, 21-22). Од губавог се сви склањају, ближњи га напуштају и познаници га заборављају, гнушају га се они који су га раније волели (Јов. 19, 13-19).

И ова мучна осећања губаваца нас и нехотице подсећају на ужасно стање у којем се данас налази наша драга домовина, страдалница Русија.

Читаво њено тело је прекривено ранама и чиревима, она се суши од глади, крвари од међусобних борби. И као од губавца опадају њени делови – Малорусија, Пољска, Литванија, Финска и ускоро ће од велике и моћне Русије остати само сенка, жалосно име. Како се сломи јаки штап, славна палица (Јер. 48, 17). “Велик међу народима, глава међу земљама потпаде под данак! Једнако плаче ноћу и сузе су му на образима, нема никога од свијех који га љубљаху да га потјеши” (Плач. 1, 1-2). Као губавац, наша се домовина покрила стидом и постала је ругло и ужас свима који је окружују (Јер. 48, 39). Ви сте, наравно читали вест о томе како понекад у иностранству наши савезници приликом доласка Руса на јавним местима брзо одлазе од наших сународника као од заразе. И ми сами код куће се често ограђујемо од оних које смо још недавно сматрали својим заштитницима и на кога смо гледали с поносом и надом. Тако долази до “поновног оцењивања вредности: толико жалосног за нас!

Где је излаз из нашег савременог жалосног стања? Све чешће и чешће се чују гласови добронамерних људи, да “само чудо може да спаси Русију”. ТАЧНЕ СУ РЕЧИ И ДОСТОЈНЕ ДА БУДУ ПРИХВАЋЕНЕ, да Бог може да спаси нашу домовину која пропада. Али да ли смо ми достојни ове милости Божије, да на нама буде учињено чудо? Из светог Јеванђеља знамо да Христос Спаситељ у неким местима није чинио чуда због неверја становништва (Мт. 13, 58), и с друге стране, Господ је предсказујући Својим ученицима будуће несреће – ратове, глад, поморе, земљотресе, казао да ће се ради изабраних скратити тешки дани (Мт. 24, 22). Има ли, браћо, међу нама макар мало праведних људи ради којих је Господ милостив према народима? То зна само Бог! А ми, попут Јеванђељских губаваца ставши поиздаље, завапимо говорећи: ИСУСЕ НАСТАВНИЧЕ, СМИЛУЈ НАМ СЕ (Лк. 17, 12-13). НЕ ТРАЖИ ДЕЛА КОЈИМА ЋЕМО СЕ ОПРАВДАТИ. АКО ПРАВЕДНИКА СПАСИШ, ТО НИЈЕ НИШТА ВЕЛИКО; И АКО СЕ ЧИСТОМЕ СМИЛУЈЕШ НИЈЕ ДИВНО: ЈЕР СУ ДОСТОЈНИ МИЛОСТИ ТВОЈЕ, НЕГО НА НАМА ГРЕШНИМА ПОКАЖИ ЧУДО МИЛОСТИ ТВОЈЕ И СПАСИ НАС, ПРЕ НЕГО ШТО ПРОПАДНЕМО ДО КРАЈА.

Свети Сабор Православне Руске Цркве
целом православном руском народу

Благодат вам и мир од Бога Оца и Господа нашег Исуса Христа (Гал. 1, 3).

Вољена браћо! У дане тешких искушења Господ нам је послао велику утеху и свету радост.

Под сенком московских светиња Кремља, међу гробницама светих молитвеника за Цркву и Русију, окупио се на дан Успења Богородице Помесни Сабор Православне Сверхске Цркве. Сећајући се Христових речи: гдје су два или три сабрани у име Моје ондје сам Ја међу њима (Мт. 18, 20) на Сабор су допутовали архипастири и од целе Православне Цркве Руске изабрани клирици и мирјани свих звања и слојева. Сви су позвани да учествују светом делу уређења Цркве у духу љубави и хришћанске слободе.

Православни, високо је призвање наше и велика је наша одговорност пред Богом! Али на наш стид, свето славље Цркве Христове ми смо помрачили својим тешким гресима. Они су изазвали ову нечувену тескобу у којој живимо.

Приближава се свеопшти хаос. Нашој армији и градовима предстоји ужас невиђене глади. Већ се затварају фабрике због недостатка огрева; ускоро ће милиони радника остати без посла и без средстава за живот. Зиме ће се градско становништво смрзавати у кућама без грејања. А за то време ће Домовина измучена жестоком смутом постати немоћна против непријатеља који прети и Петрограду и Кијевским светињама.

Браћо вољена, чујте глас Цркве. Домовина пропада. И узрок томе нису некакве несреће које од нас не зависе, већ бездан нашег духовног пада – оно опустошење срца, о којем говори пророк Јеремија: Јер два зла учини Мој народ: оставише Мене, извор живе воде, и ископаше себи студенце, студенце испроваљиване који не могу да држе воде (Јерем. 2, 13).

Народна савест је замагљена учењима супротним хришћанству. Дешавају се нечувена светогрђа и крађе светиња; на неким местима се пастири истерују из храмова. Људи свих звања и знања покушавају да искористе народну несрећу како би се брзо обогатили. Из дана у дан расте дрскост пљачкаша. Крађа туђег добра се проглашава дозвољивом. Људи који живе од поштеног рада постају предмет подсмеха и хуле. Војници који су заборавили на заклетву и читаве војне јединице срамно беже с бојног поља пљачкајући мирно становништво и спасавајући сопствени живот. А у међувремену се над несрећном Русијом надвија ужас грађанског рата. Наша Домовина је постала прича међу народима, предмет подсмеха међу странцима због похлепе, кукавичлука и издаје њених синова.

Православни! Именом Цркве Христове Сабор вам се обраћа с молбом. Освестите се, пробудите се, одбаците своју узајамну мржњу и унутрашње раздоре, станите у одбрану Русије. Сетите се упозоравајућих речи Христовог Претече: јер већ и сјекира стоји дрвету код коријена: и свако дрво које добра рода не рађа сијече се и у огањ се баца (Лк. 3, 9). Не дозволите да Домовина буде доведена до подсмеха и срамног краја.

Покајте се и донесите достојне плодове покајања – очистите се постом; нека храмови буду пуни верника. Али пре свега и више од свега нека запламте ваша срца љубављу Христовом. Покажите својим делима ову љубав према многострадалној, намученој Русији. Помозите јој Христа ради.

Ви, који сте на власти, прекрстите се и у духу свете љубави према народу служите Русији, а не партији. Богати, жртвујте нешто од своје имовине. Радници, радите, не жалећи своје снаге и потчињавајте своје потребе благу Домовине. Земљопоседници и земљорадници, помажите јој пшеницом. Не дајте армији и градовима да умру од глади. А ви, млади, здрави и снажни, жртвујте свој живот. Нека се прекине малодушно бекство руске војске пред непријатељем. И нека буде позадина помоћница фронту, морална подршка, а не извор духовног разврата.

Позивајући вас на молитву, рад и подвиг, верујемо да ће сила Божија, која васкрсава мртве поново скупити у једно распаднуто народно тело. Нека почива на нама благослов великих подвижника и заступника за земљу руску – преподобног Сергеја Радоњешког, митрополита Петра, Алексеја, Јоне, и Филипа и свештеномученика патријарха Јермогена, преподобних Антонија и Теодосија, печерских чудотвораца. У дане велике опасности и свеопштег распада Русија се у више наврата спашавала њиховим светим молитвама.

Нека се споје ове успомене на велике подвижнике наше са светим знамењем хришћанске наде.

Нека нас осени у ове дане жалости непобедива сила животворног Крста Господњег. Нека васкрсне света Русија у великом подвигу самоодрицања и љубави Христове.

24. август 1917.

Господе, спаси народ руски и Цркву Православну у Русији, јер пропадају: свуда је разврат, свуда је неверје, богохулство, безвлашће. Господе, спаси Самодршца и дај Му мудрости! Господе, све је у Твојим рукама, Ти си Сведржитељ!

Из књиге Јована Кронштатског
“Живи клас са духовне њиве”

Напомене

Гласове прозорљиваца о будућим искушењима којима ће Господ подвргнути Русију због њеног богоодступништва нису чули њихови савременици. А ако је неко и чуо, зар је могао да размрси све веће клупко катастрофалних догађаја – превише је све било заклоњено испразном свакодневицом, иза које се није видела будућност у својим више него злокобним обрисима. Међутим, пророчки упозоравајући гласови су се чули и да су их људи чули не би кренули лажним путевима који воде ка погибелји, не би заменили истинско знање лажним.

Међутим, и данас многи гласови које људи нису чули нису изгубили своју истинитост. Они говоре о многом, много тога објашњавају, ако их будемо пажљиво послушали, и у наше тешко, смутно доба.

Константин Петрович Победоносцев (1827-1907), религиозни мислилац, правник и истакнути посленик Русије у доба после реформи, обер-прокурор Светог Синода (1880-1905). Писао је историјско-философске радове, новинарске чланке на тему васпитања и религиозно-моралног живота народа. У К.П.Победоносцеву Русија је имала истакнутог државног мислиоца, заштитника грађанског правног поретка и црквених правила.

Митрополит Московски и Коломенски Макарије (Невски) (Михаил Андрејевич Парвицки; 1835-1926), познати алтајски мисионар, проповедник-патриота. На Московској светитељској катедри је био од новембра 1912. до марта 1917. године, затим га је протерала безбожна власт и од тада се до саме смрти налазио у немилости. Сабрана дела са проповедима владике издата су у Сергијевом Посаду 1914. г.

Протојереј Јован Јованович Восторгов (1864-1918), синодални мисионар, истакнути духовни писац и проповедник, старешина храма Василија Блаженог у Москви, проповедник Христове вере. 1914. г. су се појавила сабрана дела Ј.В.Восторгова у 7

томова. У годинама револуционерне опседнутости и суровог терора о.Јован је наставио да издаје новине “Црквеност”, штампајући у њима своје гневне разобличавајуће проповеди. Бољшевици су га стрељали 23. августа 1918. године на Ходинском пољу у Москви.

Архиепископ Никон (Николај Иванович Рождественски, 1851-1919), богослов; познати црквени публициста, покретач Тројицких издања (“Тројицка реч”, “Тројицки цвет”, “Тројицки листић”) уредник многих духовних књига. Полемичке одазиви на текуће догађаје архиепископ Никон је објављивао у новинама у рубрици “Моји дневници”. Ови одазиви су затим излазили у виду посебних књига (издања Свето-Тројице-Сергијеве Лавре, 1911-1912.)

Протојереј Јован Кронштатски (1829-1908), велики подвижник и чудотворац, један од најауторитетнијих делатеља Руске Православне Цркве, велики духовни писац. Његове проповеди, чланци и записи из дневника су сакупљени и објављени у 6 томова; прво издање сабраних дела је угледало светлост 1890-1984. г. Нарочито је познато изванредно дело баћушке Јована “Мој живот у Христу”. Све књиге Кронштатског пастира представљају омиљену литературу Руса. Канонизован је на Помесном Сабору Руске Православне Цркве 1990. г.

Светитељ Тихон (Василије Иванович Белавин, 1865-1925), Патријарх Московски и целе Русије – први после 200-годишњег синодалног периода без патријарха у историји Руске Православне Цркве. Изабран жребом на Помесном Сабору Православне Руске Цркве одмах након Октобарског преврата Његова Светост Тихон је морао да води Црквени брод кроз многе буре, да служи у условима смуте у братоубилачког рата, свеопште пометње и озлојеђености. Он је преживео и затвор, и неправедан суд, и клевету, и лаж и издају, али је остао веран својој пастви и свом служењу до саме смрти. Канонизован је 1989. године.